

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№27 (5083) 24 ліпеня 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

Адзіна
правільны
шлях
стар. 5

Быццё,
барацьба,
пошук
стар. 11

Рок
сустракае
рэйв
стар. 15

На маляўнічым беразе Дзвіны

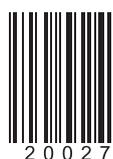

Міжнародны конкурс выканаўцаў эстраднай песні «Віцебск—2020»

Міжнародны фестываль мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску», які сёлета прымаў гасцей з 16 па 19 ліпеня, называюць галоўнай культурнай падзеяй года. На XXIX форуме, што праходзіў пад дэвізам «Я люблю цябе, жыццё», трыумфатарамі сталі беларусы. Па рашэнні прафесійнага журы Гран-пры на конкурсе маладых выканаўцаў дасталася Раману Волазневу. Галоўная ўзнагарода дзіцячага міжнароднага конкурсу таксама засталася ў Беларусі — Гран-пры заваявала Ангеліна Ламака.

Фестываль задумваўся як свята дружбы народаў: беларусаў, расіян і ўкраінцаў. Падчас адкрыцця форуму Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка адзначыў: «Чвэрць стагоддзя таму гэтае вялікае дзейства магло адправіцца ў падарожжа па гарадах і вёсках разваленага Савецкага Саюза. А ў гэтым годзе ён мог проста стаць на паўзу, як гэта здарылася з вядомымі сусветнымі шоу і конкурсамі. Але тады і сёння мы збераглі наш «Славянскі базар», нашу славянскую традыцыю. Нягледзячы на закрытыя граніцы, тут сабраліся самыя яркія тытулаваныя артысты з Беларусі, Расіі, Украіны, брацкіх нам народаў і рэспублік і іншых дзяржаў. Інакш, напэўна, і быць не магло».

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 0027

Працяг на стар. 4

«ЛІМ»-акцэнт

Віншаванні. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста Расіі Давіда Тухманава з 80-годдзем. «Шматгранны талент і высокі прафесіяналізм далі вам магчымасць стаць адным з выдатных кампазітараў сучаснасці. Уменне знайсці шлях да сэрца слухача стала асновай для стварэння музыкі, якая з'яўляецца класікай айчыннага і сусветнага мастацтва», — гаворыцца ў віншаванні. «Няхай вашы работы і ў далейшым дораць публіцы радасць і натхненне, садзейнічаюць умацаванню культурных сувязей і паміж народамі Беларусі і Расіі», — падкрэсліў Кіраўнік дзяржавы.

Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста РСФСР Васілія Ліванава з юбілеем. «У Беларусі вас ведаюць і любяць як таленавітага акцёра, паспяховага рэжысёра і пісьменніка. Вы сыгралі шмат яркіх, запамінальных роляў, якія заўсёды прыцягваюць глыбінёй характару, шчырасцю, выразнасцю і мужнасцю», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка выказаў упэўненасць, што творчасць артыста і надалей будзе дарыць глядачам радасць і выдатны настрой, спрыяць умацаванню дружбы паміж Беларуссю і Расіяй у сферы культуры і мастацтва.

Чытанні. Блокаўскія чытанні адбудуцца ў канцы лістапада ў Пінскім раёне. Раённае свята паэзіі «Пясняр добра і святла» будзе прымеркавана да 40-годдзя стварэння літаратурнага музея Аляксандра Блока ў вёсцы Лапаціна і 140-годдзя з дня нараджэння паэта. У савецкі час блокаўскія чытанні ладзіліся тут рэгулярна. Экспазіцыя складаецца з некалькіх тэматычных раздзелаў, прысвечаных жыццю і творчасці класіка, гісторыі стварэння музея. Сярод экспанатаў — два бюста Аляксандра Блока, прыжыццёвыя і сучасныя выданні яго твораў на розных мовах, фатаграфіі, копіі дакументаў, лісты паэта з фронту і інш.

Свята. Традыцыйнае свята кнігі «Бульвар, які чытае» будзе ладзіцца 1 жніўня ў Парку культуры і адпачынку, паведамліў у Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя А. С. Пушкіна. У праграме — сустрэча з аўтарамі кнігі пра вайну: Аляксандрам Валковічам, Паўлам Гушыном і Георгіем Тамашэвічам, паэтычны марафон «Эстафета памяці» — ваенная паэзія прагучыць у выкананні моладзі, майстар-класы «Кветкі Перамогі», «Лісты з фронту» ад членаў Брэсцкага гарадскога цэнтра культуры, конкурс малюнкаў і плакатаў «Няхай заўсёды будзе сонца», кніжны выстаўкі «Дакранёмся сэрцам да подзвігу», «Франтавы прывал. Шлях да Перамогі», «Галерэя ваеннай прозы», «Героі Брэста» і інш.

Рэгіёны. Магілёўскі майстар Аляксандр Мінькоў пачаў стварэнне скульптуры «З'яўленне абраза». Гранітны анёл будзе ўстаноўлены ў Бялынічах, урачыстае адкрыццё адбудзецца ў Дзень пісьменства, 6 верасня. Пра гэта ка-рэспандэнт БелТА распавёў сам скульптар: «Згодна з задумкай, анёл будзе трымаць Бялыніцкі абраз Божай Маці, нібы ахінаючы яго крыламі. У бліжэйшы час я пачну аздабляць крылы. На іх з'явіцца ўзор, падобны на выцінанку». Скульптуру ўстанавяць каля Царквы ў гонар абраза Божай Маці Бялыніцкай.

Напрыканцы года наведвальнікі змогуць убачыць музейныя экспазіцыі ў Гальшанскім замку і гродзенскім Старым замку — абрысы першай чаргі яго ўзнаўлення ўжо бачны. Паводле слоў начальніка ўпраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкама Алены Клімовіч, некаторыя праекты былі рэалізаваны за кошт сродкаў фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва. У Гальшанскім замку адноўлена адна з вежаў, выдзелены сродкі і на кансервацыю Крэўскага замка. Вёўся капітальны рамонт Свята-Барыса-Глебскай Каложскай царквы XII ст. Завершаны работы на двух вежах Лідскага замка.

Фестывалі. Міжнародны фестываль міфалогіі «Шлях Цмока», які планавалася правесці ў Бярэзінскім біясферным запаведніку 22—23 жніўня, адменены. Унікальнае міфалагічнае свята перанесена на жнівень наступнага года з-за нестабільнай эпідэміялагічнай сітуацыі. Летас міжнародны форум прайшоў у новым фармаце і, паводле задумкі арганізатараў, аб'яднаў два цікавыя праекты з агульнай міфалагічнай тэматыкай, якія штогод праводзіліся на Лепельшчыне: «Міфы на балоце» ў Бярэзінскім запаведніку і «У госці да Лепельскага Цмока» ў Лепелі. Унікальнае падае ў культурным жыцці краіны дазваляе акулунца ў таямнічы свет міфаў, легенд і казак, бліжэй пазнаёміцца з прыродай Беларусі.

Афіцыйныя падзеі ад Раісы МАРЧУК.

стасункі

Юнаму чытачу

У мінскім выдавецтве «Адукацыя і выхаванне» рыхтуецца да друку зборнік вершаў славугай узбекскай паэтэсы Зульфій ў перакладзе на беларускую мову.

Кніга адрасавана юнаму чытачу. Перакладчык — дзіцячы пісьменнік Геннадзь Аўласенка, які жыве ў Чэрвені. Літаратар — аўтар многіх арыгінальных кніг і ўжо даўно вядомы як таленавіты перакладчык. У яго творчым арсенале — пераўвасабленні на беларускую твораў казаха Немата Келімбетава, сербскай паэтэсы Дэсанкі Максімавіч, іншых вядомых паэтаў і празаікаў.

Новая кніга Зульфій — трэці з яе беларускіх зборнікаў. І гэта не выпадкова. Узбекская пісьменніца, чья творчасць адзначана званнямі Героя сацыялістычнай працы, лаўрэатка Дзяржаўнай прэміі СССР, двойчы — ордэнам Леніна, тройчы — ордэнам Працоўнага Чырво-

нага сцяга, у час Вялікай Айчыннай вайны сябрвала з народным паэтам Беларусі Якубам Коласам, беларускай дзіцячай пісьменніцай Эдзі Агняцвет, якія знайшлі прытулак у эвакуацыі ў Ташкенце. Не аднойчы Зульфія наведвалася ў Беларусь у пасляваенныя гады, перакладала на сваю родную мову творы нашых паэтаў.

У апошні час на беларускай і рускай мовах у розных выданнях у Мінску пабачылі свет творы ўзбекскіх пісьменнікаў Наваі, Эркіна Вахідава, Сіражыдзіна Саідава, Рысалат Хайдаравай. А ў Ташкенце рыхтуецца да друку анталогія беларускай дзіцячай літаратуры.

Святасар СЭРВАЧ

«Я птушкай вярнуўся ў роднае сяло...»

У Чабаксарах пабачыла свет новая кніга вершаў народнага паэта Чувашы Валеры Тургая. У зборніку «Я птушкай вярнуўся ў роднае сяло...», прысвечаным 75-годдзю Вялікай Перамогі і 100-годдзю стварэння Чувашскай аўтаномнай вобласці, — тры раздзелы. У першым — вершы пра любоў да Радзімы, свайго народа, роднай мовы. У другім — творы, прысвечаныя вайне і міру, тэме сыноўняга абавязку ў абароне Айчыны. Завяршаюць зборнік пераклады на чувашскую мову вершаў паэтаў розных нацыянальнасцей, як правіла, франтавікоў, якія прайшлі

ваеннымі дарогамі не толькі Расіі, але і Беларусі.

Свой дыялог пра вайну і мір з розных дзесяцігоддзяў вядуць з чытачом Муса Джаліль, чый «Маабіцкі сшытак» ведаюць, напэўна, на добрай сотні моў, лаўрэат Ленінскай прэміі башкір Мустай Карым, балкарац Керым Ата-раў, башкірскія паэты Сайфі Кудаш, Назар Наджмі, татарскія майстры мастацкага слова Фатых Карым, Сібат Хакім, удмурцкі паэт Міхаіл Пятроў, калмык Давід Кугульцінаў. Сярод іншых пераўвасабленняў — пераклады вершаў народных паэтаў Беларусі,

франтавікоў-ардэнаносцаў Пімена Панчанкі, Аркадзя Куляшова.

Народны паэт Чувашы — часты госьць у Беларусі. Удзельнічаў у Дні беларускага пісьменства, у Міжнародным сімпозіуме літаратараў «Пісьменнік і час». Сярод паэтаў, празаікаў, чью творчасць адзначыў сваёй увагай перакладчык, — Францыск Скарына, Янка Купала, Якуб Колас, Уладзімір Караткевіч, Алесь Бадак, Мікола Мятліцкі, Юлія Алейчанка, Міхась Пазнякоў, Таццяна Сівец.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

прэзентацыя

Экскурсійнымі дарогамі

Якія турыстычныя маршруты можна адкрыць у Беларусі? Куды варты здзейсніць падарожжа? Якія знакамітыя і неадкрытыя мясціны чакаюць наведвальнікаў? З усім гэтым дапамогуць разабрацца кнігі беларускіх выдавецтваў, адрасаваныя краязнаўцам, экскурсаводам і турыстам. Некаторыя з такіх «дапаможнікаў» прэзентавалі прадстаўнікі выдавецтваў «Беларусь» і «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» падчас прэс-канферэнцыі «Экскурсійнымі дарогамі Беларусі. Выдавецкія праекты ў дапамогу турысту» ў прэс-цэнтры Дома прэсы.

Так, у выдавецтве «Беларусь» адным з апошніх пабачыў свет альбом фотамастака Анатоля Клешчука «Пад небам Беларусі» — чацвёртае выданне з новымі фотаздымкамі. На іх адлюстравана прыгажосць прыроды, жывёльнага і расліннага свету Беларусі на працягу ўсяго каляндарнага года. Таксама зусім нядаўна з'явіўся фотальбом «Мір. Замак», што ўяўляе сабой калекцыю здымкаў, якія распаўсюджваюць пра мінулае і сучаснасць як самога помніка архітэктуры, так і населенага пункта, на тэрыторыі якога ён размешчаны.

Анжэла Садоўская.

— Месяц таму ў нас з'явілася кніга Анатоля Федарука «Старадаўнія сядзібы Гродзеншчыны» і ўжо стала сапраўдным бестселерам, — паведаміла Анжэла Садоўская, вядучы спецыяліст выдавецтва «Беларусь». — Але гэта працяг. Першая частка выйшла ў 2014 годзе. У аснове твораў — вялікая пошукавая праца аўтара. Матэрыял будзе вельмі карысны для гідаў пры распрацоўцы маршрутаў па гэтым рэгіёне.

Больш за 10 кніг пабачыла свет у серыі «Падарожжа па родным краі». Сярод апошніх тамоў — «Случчына. Старонка міла і багата» Алеся Марці-

новіча, «Ігуменскі павет» Алеся Карлюкевіча, «Сем вежаў Навагрудка» Мікалая Гайбы. Гатовы маршрут для экскурсавода — кніга «Прыдзвінне. Літаратурна-краязнаўчыя вандроўкі Івана Каліноўскага. Прэзентаваны таксама даведнік «Беларусь запрашае», перакладзены не толькі на англійскую, але і на французскую і кітайскую мовы. У ім можна знайсці звесткі пра цікавыя мясціны ўсіх шасці абласцей, беларускую кухню ды інш. Што тычыцца сталіцы Беларусі, то ёй прысвечаны выданні Мікалая і Яўгена Чырскіх «Мінск: даведнік турыста», Віктара Корбута і Дзмітрыя Ласко «Мінск. Спадчына сталіцы Беларусі 1918-2018» і «Мінск. Спадчына старога горада».

Дырэктар выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» Вольга Ваніна прадставіла праект Мікалая Піваварова «Сядзібы Віцебшчыны»:

— Кніга добра ілюстраваная, але мы не ставілі мэтай зрабіць яе прэзентацыйнай. Яна хутчэй для экскурсаводаў, для тых, хто працуе з дзецьмі, у аддзелах культуры, хто жыве ў гэтым раёне і цікавіцца яго славукасцямі, — адзначыла Вольга Ваніна.

Даведнае выданне ўяўляе сабой не толькі карту-схему размяшчэння сядзіб ў рэгіёне, але і распавядае пра іх стан. Аўтар працаваў над ім каля 10 гадоў.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота са старонкі прэс-цэнтры
Дома прэсы ў Фэйсбуку

праекты

Этнаграфічная спадчына

прадстаўлена ў Музеі бітвы за Днепр

У межах мерапрыемстваў, прысвечаных 35-годдзю з часу адкрыцця ў гарадскім пасёлку Лоеў (Гомельская вобласць) Музея бітвы за Днепр, цэнтр дакументацыі культурнай спадчыны прэзентаваў навукова-даследчы праект.

Выстаўка «Этнаграфія (не толькі) у лічбе. Смартфон: татнік, дыктафон, камера...» падрыхтавана па матэрыялах палявых экспедыцый супрацоўнікаў музея і прымеркавана да Міжнароднага дня этнографа. Праект асэнсоўвае працу ваенна-гістарычнага музея з няпрофільным для сябе, але вельмі цікавым і важным для гісторыі Лоеўскага рэгіёна матэрыялам — этнаграфічнай матэрыяльнай і нематэрыяльнай спадчынай.

Падчас падрыхтоўкі праекта былі выкарыстаны прадметы са збору Музея бітвы за Днепр і палявыя матэрыялы з навуковага архіва, сабраныя за апошнія 20 гадоў, а таксама матэрыялы Беларускага архіва вуснай гісторыі. Наведвальнікаў чакае і экран-

Фота прадстаўлена Музея бітвы за Днепр.

ная экспазіцыя з дэманстрацыяй палявых запісаў ды інтэрв'ю, зробленых супрацоўнікамі музея.

Міра ІЎКОВІЧ

між іншым

Падарунак ад творцаў

У выдавецтве «Народная асвета» падрыхтаваны зборнік мастацкіх і мастацка-публіцыстычных твораў «Карані». Аўтары — члены Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

У прадмове да кнігі старшыня абласнога аддзялення паэтэса і перакладчыца Святлана Быкава заўважае: «... Родныя мясціны, дзе нарадзіўся чалавек, — нібы тая глыбінная карані, якія нагальваюць унутранай энергіяй, надаюць сілы жыць...»

Пад адной вокладкай сабраны творы Генадзя Аўласенкі («Падарожжа па Міншчыне»), Аркадзя Жураўлёва («Мой адзіны, мой любы край»), Зіновія Прыгодзіча («Збіральнік полацкай даўніны»), Віктара Сабалеўскага

(«Ахвяра часу»), Аляксандра Хазяніна («Янка Купала, альманах "Нарач" і купалаўская тэматыка на яго старонках»), Мікалая Гурына («За сувязь з партызанамі — у Германію»), нарысы, эсэ, вершы Барыса Далгатовіча, Рыгора Саланца, Святланы Быкавай, Валянціны Гіруць-Русакевіч...

Несумненна, кніга стане добрым унёскам у літаратурна-мастацкую біяграфію Міншчыны. Са зборнікам «Карані» пісьменнікі вобласці прыйдучы і на святкаванні Дня беларускага пісьменства, і на першыя ўрокі ў школы. Мастацкае слова, прысвечанае роднай старонцы, — сапраўдны падарунак усім чуйным да асветніцтва, роднай культуры і гісторыі чытачам.

Аляксандра ЦІТАВЕЦ

з нагоды

Двухсоты паказ

3 Нацыянальнага акадэмічнага драмтэатра імя Якуба Коласа драматургу Васілю Ткачову прыйшла прыемная вестка. У пачатку ліпеня адбыўся двухсоты паказ дзіцячага спектакля «Як воўк мамы быў».

Гэтую падзею засведчылі юныя глядачы ў адным з летнікаў на Віцебшчыне.

Прэм'ера ж казкі адбылася восенню 2011 года. Рэжысёр-пастаноўшчык спектакля — заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Вячаслаў Грушоў. За дзевяць гадоў некалькі разоў мяняліся акцёры, але ва ўсіх іх, як заўважыў аўтар п'есы, была вялікая любоў да сваіх герояў. Таму і жыве казка так доўга на тэатральнай сцэне.

А пачыналася ўсё, прыгадвае Васіль Ткачоў, проста. Драматургу патэлефанаваў у Гомель Вячаслаў Грушоў, які раней ужо ставіў яго п'есы, з прапановай: «Напішы п'есу па казцы "Як воўк цяляці мамы быў". У казцы ўсяго старонка тэксту, а для пастаноўкі трэба хаця б дваццаць. Спадзяюся, у цябе атрымаецца...»

Сёння драматург і сам бачыць: атрымалася! Больш за тое, спектаклі па гэтай п'есе паставілі ў Новачаркаскім і Канскім драматычных тэатрах Расіі. Дарэчы, падчас абменных гастролёў ва ўсіх абласных цэнтрах нашай краіны ў афішы коласаўцаў абавязкова прысутнічаў і спектакль «Як воўк мамы быў».

Сяргей ЧЫГРЫН

зваротная сувязь

Сівая студня ды іншыя гісторыі

У суботу і нядзелю ў праграме «Пазнаёчныя раніца» канала «Культура» Беларускага радыё прагучаць радыёкампазіцыі паводле вершаў Валерыя Маракова і Міхаса Башлакова. Праграма «Паэзія XXI стагоддзя» прапануе пераклады Міколы Шабовіча.

Публіцыстычныя праекты выхаднога дня «Кнігалюбу» і «Запрашаем у кнігарню» пазнаёмяць з літаратурнымі падзеямі і кніжнымі навінкамі. У апошнім прагучыць агляд шотландскага «ЛіМ». У нядзелю ў радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гутарку Навума Гальпяровіча з галоўным рэдактарам

часопіса «Маладосць» Святланай Воцінавай.

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы агучваюцца старонкі рамана Людмілы Рублеўскай «Авантуры Пранціша Вырвіча, шкаляра і шпега», у «Радыёбібліятэцы» — паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя ў вяртанні час прапануюць апавяданні Уладзіміра Міхно «Сівая студня» і Алеся Каско «Апошні ваўкалак».

У межах праграмы «Радыётэатр. Лепшае» ў суботу прагучыць першая частка

радыёверсіі спектакля Купалаўскага тэатра «Страсці па Аўдзею» паводле п'есы Уладзіміра Бутрамеева і апавяданне Анатоля Крэйдзіча «За небакраем нічога няма». Нядзельным вечарам прыхільнікаў тэатра чакае другая частка радыёспектакля «Жаніцьба Фігаро» паводле п'есы П'ера Бамаршэ.

Штовечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» гучаць старонкі кнігі Янкі Маўра «ТВТ».

25 ліпеня — 180 гадоў з дня нараджэння Юльяна Крачкоўскага (1840—1903), фалькларыста, этнографа, гісторыка, педагога.

25 ліпеня — 120 гадоў з дня нараджэння Міколы Целеша (1900—1976), празаіка, публіцыста, перакладчыка.

25 ліпеня — 115 гадоў з дня нараджэння Іларыя (Іларыёна) Барашкі (1905—1968), празаіка, сцэнарыста, крытыка, драматурга, перакладчыка.

25 ліпеня 70 гадоў спаўняецца Сяргею Жыткевічу, рэжысёру, сцэнарысту.

27 ліпеня — 85 гадоў з дня нараджэння Віктара Мурашова (1935—2009), беларускага і рускага скульптара.

27 ліпеня 60-гадовы юбілей святкуе Эліна Малішэўская, мастачка дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

28 ліпеня 75-годдзе адзначае Людміла Бурдыка, пісьменніца.

28 ліпеня — 130 гадоў з дня нараджэння Язэпа Рэшаца (1890—1958), рэлігійнага і культурна-асветніцкага дзеяча, педагога, пісьменніка.

28 ліпеня — 115 гадоў з дня нараджэння Міколы Дубовіка (1905—1928), паэта.

28 ліпеня 85 гадоў спаўняецца Таццяне Арловай, тэатразнаўцу, педагогу.

28 ліпеня — 80 гадоў з дня нараджэння Алега Даўгялы (1940—2000), жывапісца.

28 ліпеня 80-гадовы юбілей святкуе Генадзь Тумаш (Яўген Тумас), паэт, празаік, перакладчык, літаратуразнаўца.

28 ліпеня 75-годдзе адзначае Рыгор Белацаркоўскі, народны артыст БССР.

28 ліпеня 75 гадоў спаўняецца Барысу Хесіну, жывапісцу, графіку.

30 ліпеня 60-гадовы юбілей святкуе Мікалай Кавалевіч, пісьменнік.

30 ліпеня — 150 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Харламповіча (1870—1932), гісторыка царквы, педагога.

30 ліпеня — 95 гадоў з дня нараджэння Ларысы Федчанкі (1925—1996), актрысы, заслужанай артысткі БССР.

30 ліпеня — 90 гадоў з дня нараджэння Ігара Кахно (1930—1988), літаратуразнаўцы, крытыка, педагога.

31 ліпеня 70-годдзе адзначае Міхась Сліва (Міхаіл Кавалёў), перакладчык, пісьменнік.

31 ліпеня 60 гадоў спаўняецца Алегу Карповічу, графіку, экслібрысту.

«ЛіМ»-люстэрка

Выкладчык Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта Павел Кашэўскі стаў пераможцам V Міжнароднага фестывалю плакатаў PlakatFest 2020, гаворыцца на інфармацыйным партале ўстановы. «New World?» — такую тэму фестывалю ў польскай горадзе Хожув выбралі арганізатары. Яна прысвечана праблеме існавання ў новай рэальнасці, якая ўзнікла як вынік пандэміі. Для ўдзелу ў міжнародным конкурсе было даслана 824 плакаты з 36 краін свету. У фінал выйшлі 130 плакатаў ад 108 удзельнікаў, якія былі прадстаўлены на адмысловай выстаўцы. Першае месца — у плаката Deurbanization Паўла Кашэўскага, старшага выкладчыка кафедры «Прамысловы дызайн і ўпакоўка» факультэта тэхналогіі кіравання і гуманітарызацыі БНТУ. У дзясятку найлепшых увайшлі плакаты дызайнераў з Польшчы, ЗША, Тайваня, Эквадора.

Вечар памяці Уладзіміра Высоцкага пройдзе ў Магілёўскім абласным тэатры драмы і камедыі імя В. І. Дуніна-Марцінкевіча ў Бабруйску заўтра, перадае БелТА. 25 ліпеня будзе 40 гадоў з дня смерці Уладзіміра Высоцкага. «Падчас мерапрыемства, прысвечанага памяці паэта, выканаўцы аўтарскай песні, акцёра тэатра і кіно, нашы артысты будуць чытаць яго вершы, спяваць песні і раскажываць аб жыцці гэтага чужога чалавека, — раскажала адміністратар тэатра Марыя Яроміч. — Паводле задумы, вечар павінен быць біяграфічным». Як адзначыла прадстаўнік тэатра, глядачамі могуць стаць як моладзь, так і людзі старэйшага ўзросту.

Выстаўка «Малдова. Краіна і людзі» дэманструецца ў Музеі гісторыі друку і фатаграфіі Гомельшчыны, паведамляе БелТА. У экспазіцыю увайшлі каля 30 работ фатографа Дана Гуцу з Кішыніева. Праект — своеасаблівая спроба зазірнуць углыб побыту і жыцця простых людзей, паказаць прыроду краіны. Прадстаўленыя работы створаны ў асноўным у сельскай мясцовасці. «За шмат стагоддзяў малдаване змаглі сфарміраваць свае звычкі. Дзіўна, што большасць з іх маляўнічыя і яркія, быццам жыццё гэтага народа цалкам складаецца са свят. Народ, які ўмее з усмешкай успрымаць любыя цяжкасці, заслугуе шчырай павагі. Гэта адлюстравана і ў работах таленавітага фатографа», — адзначылі арганізатары выстаўкі, у ліку якіх — Музей гісторыі горада Гомеля, скульптар Аляксей Відраска, фатограф Дан Гуцу. Азнаёміцца з работамі можна будзе да 29 жніўня.

Фільм Аляксея Учыцеля «Цой» выйдзе ў шырокі пракат у Дзень расійскага кіно 27 жніўня, паведамляе РІА «Новости». Рэжысёр адзначыў: «Я быў знаёмы з Віктарам Цоем, шмат здымаў яго, стасаваўся з яго бліжнім атачэннем. Звязаныя з ім ўспаміны каштоўныя для мяне, цяноу яго чалавечыя якасці і захапляюся магучасцю яго таленту, які і праз шмат гадоў пранікае ў розумы і сэрцы людзей самых розных пакаленняў. Нягледзячы на сітуацыю, якая склалася ў сувязі з пандэміяй, і ўсе звязаныя з гэтым рызыкі і складанасці, мне падаецца важным выпусціць фільм "Цой" менавіта ў жніўні як даніну памяці музыканту». У фільме будуць адбывацца выдуманая падзеі лета таго трагічнага года.

У Рыме буйны музычны комплекс Auditorium Parco della Musica назвалі ў гонар Эніа Марыконэ. Як паведамляе РІА «Новости», у пасяджэнні Гарадскога савета Рыма, прысвечаным памяці творцы, прынялі ўдзел музыканты Нацыянальнай акадэміі Санта-Чэчылія, якія выканалі некалькі твораў кампазітара. Адзначаецца, што асамблея выступіла за прысваенне музычнаму комплексу імя Эніа Марыконэ аднагалосна. Акрамя таго, запушчаны працэс ўшанавання памяці маэстра ў адным з гарадскіх тапонімаў.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

На маляўнічым беразе Дзвіны

Традыцыйнае

Як і заўжды, старт фестывалю даў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка, які ўпэўнены: беларускі народ ніколі не пасуе перад выклікамі часу. Паводле яго слоў, прамоўленых на канцэрце адкрыцця, «Славянскі базар» стаў сэрцам культурнага і духоўнага адзінства.

«Асабліва сёння, калі ўсе краіны і народы знаходзяцца на мяжы глабальнага геапалітычнага крызісу, перадзелу свету, для нас жыццёва важна захаванне традыцыю, якая аб'ядноўвае людзей. Што б ні адбывалася ў свеце, міжнародны фестываль «Славянскі базар» заўсёды разбураў бар'еры і ўмацоўваў дружбу народаў», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Сапраўды, на сцэне фестывалю з году ў год выступалі артысты розных нацыянальнасцей, розных палітычных і рэлігійных поглядаў, з розных краін. Але, не зважаючы на міжнародныя канфлікты, міжнацыянальныя і ўнутрыпалітычныя крызісы, тут заўсёды панавалі мір, дружба і ўзаемаразуменне. «У чым сакрэт? Напэўна, і перш за ўсё — у культурным кодзе славян, у агульнай тысячагадовай гісторыі продкаў сучасных славянскіх народаў. У ёй мы не знойдзем фактаў варварскага разбурэння традыцый і знішчэння іншых цывілізацый. Ёсць толькі стварэнне і ўзаемаўзабагачэнне культур. Мы мірныя людзі, рабілі і будзем рабіць усё прыгожа і мірна. Таму штогод «Славянскі базар у Віцебску» прыцягвае да сябе ўдзельнікаў і гасцей з розных куткоў планеты на гэты маляўнічы бераг Дзвіны», — адзначыў Кіраўнік дзяржавы.

Між тым, Прэзідэнт уручыў прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва за 2019-2020 гады. Яны традыцыйна прысуджаюцца за значны ўклад ва ўмацаванне адносін братэрства, дружбы і ўсебаковага супрацоўніцтва паміж Беларуссю і Расіяй. Іх уладальнікі вызначаюцца раз на два гады. Упершыню прэміі Саюзнай дзяржавы былі ўручаны ў 2002 годзе.

Сёлета ўзнагароды атрымалі кінарэжысёр студыі «Летапіс» народны артыст Беларусі Анатоль Алай, мастацкі кіраўнік тэатра-студыі кінаакцёра Нацыянальнай кінастудыі «Беларусь-фільм» Аляксандр Яфрэмаў і аўтарскі калектыў у складзе рэжысёраў Ірыны Марголінай, Аксаны Чаркасавай, Алены Пяткевіч і Ірыны Кадзюковай. Спецыяльную ўзнагароду Прэзідэнта «Праз мастацтва — да міру і ўзаемаразумення» атрымаў эстрадны спявак народны артыст Расіі, Украіны і Малдовы Філіп Кіркораў.

«Для мяне вялікі гонар другі раз прыняць адну з самых галоўных узнагарод Беларусі. У маёй памяці той вечар, калі я атрымаў ордэн Францыска Скарыны. Гэта было некалькі гадоў таму. Думаю, што ордэн я сапраўды заслужыў, гэтак жа як і тыя, хто дастойна прадстаўляў Беларусь на конкурсе «Еўрабачанне», калі я напісаў песню Дзмітрыю Калдуну, стаў прадзюсарам гэтага выступлення. І сапраўды, на сёння гэта самы высокі рэзультат Беларусі на «Еўрабачанні», і я вельмі ганаруся, што меў да гэтага дачыненне», — адзначыў Філіп Кіркораў, прымаючы ўзнагароду ад Аляксандра Лукашэнкі.

Дарэчы, у Дзень Саюзнай дзяржавы перад пачаткам адмысловага канцэрта дзяржаўны сакратар Саюзнай дзяржавы Рыгор Рапота ўручыў дыпламы Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы за творчае ўвасабленне ідэі сяброўства народаў Беларусі і Расіі. За вялікі ўнёсак ва ўмацаванне беларуска-расійскіх сувязей узнагароды ўдасноены кіраўнік аркестра «Фонаграф-Симфо-Джаз» Сяргей Жылін (Расія). Калектыў мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» узнагароджаны за рэстаўрацыю і музефікацыю збудаванняў Брэсцкай крэпасці пры

падтрымцы Саюзнай дзяржавы. Дыплом за даследаванне беларуска-расійскіх літаратурных сувязей атрымалі супрацоўнікі музея Максіма Багдановіча. За ўдзел у праекце Саюзнай дзяржавы па стварэнні Ржэўскага мемарыяла Савецкаму салдату і правядзенне мерапрыемстваў да 75-годдзя Вялікай Перамогі ўзнагародзілі дырэктара Цэнтральнага музея Вялікай Айчыннай вайны 1941-1945 гадоў Аляксандра Школьніка (Расія).

Конкурснае

Па-ранейшаму галоўнай сцэнай фестывалю быў Летні амфітэатр. Там прайшлі самыя маштабныя мерапрыемствы «Славянскага базару». У іх ліку — конкурс маладых выканаўцаў. Сёлета Гран-пры, спецыяльны прыз «Ліра» і грашовую прэмію ў памеры 20 тысяч долараў атрымаў прадстаўнік Беларусі Раман Волазнеў.

Конкурс праводзіўся два дні. У першы ўдзельнікі выконвалі песню кампазітара краіны на роднай мове, у другі — выступалі з кампазіцыяй на выбар. Так, у першым туры Раман Волазнеў выканаў беларускамоўную песню «Свяча», якую напісаў сам на верш Максіма Багдановіча, а ў другім — «Autumn Leaves». Дарэчы, гэтую кампазіцыю і каверы на яе запісвалі на розных мовах вядомыя выканаўцы па ўсім свеце. У выніку прадстаўнік Беларусі набраў 134 балы, столькі ж атрымала Эліна Івашчанка,

атрымала Крыстусас Кэруліс з Латвіі, другую падзялілі паміж сабой Жасмін Тлеумбетова (Казахстан) і Уладзімір Сяркоў (Расія), трэцюю прэмію заваявалі Багдана-Б'янка Вістэрнічану з Малдовы і Анастасія Мартынюк з Украіны. Старшынёй журы стаў заслужаны артыст Беларусі Аляксандр Саладуха.

Цікава, што з гэтым рэзультатам на «Славянскім базары ў Віцебску» беларускія артысты выступілі 15 гадоў таму. Тады пераможцамі сталі Паліна Смолва і Ксенія Сітнік.

Выставачнае

У межах свята адбыліся і адмысловыя мастацкія праекты — выстаўка «Geometric flight» Дар'і Ерамеевай, экспазіцыя «Усё жыццё ў святле рампы», прысвечаная народнай артыстыцы Беларусі Святлане Акружной, і Міжнародны конкурс майстроў традыцыйнага і сучаснага мастацкага роспісу «Фарбы нябёсаў». Жывапіс мастака-графіка Дар'і Ерамеевай выяўляе геаметрычныя фантазіі аўтара. На выстаўцы, прысвечанай Святлане Акружной, прадстаўлены фотаздымкі са спектакляў з удзелам актрысы і яе фотартреты, афішы і праграмкі пастановак, дзе актрыса выконвала цэнтральныя ролі, сцэнічныя касцюмы герань Святланы Акружной, а таксама ўзнагароды (дзяржаўныя, фестывальныя і ад грамадскіх арганізацый). Сярод іх — «Крыштальная Паўлінка» Беларускага саюза тэатральных дзеячаў і імяны гадзіннік ад Прэзідэнта Беларусі.

На працягу двух дзён — падчас конкурсу «Фарбы нябёсаў» — майстры з розных рэгіёнаў Беларусі распісвалі фарбамі тканіны, шкло, дрэва, кераміку. За працэсам назіралі члены журы, якое ўзначальвала кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт культуралогіі Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. Машэрава, вядучы метадыст абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці Людміла Вакар. Крытэрыі, па якіх адбіралі пераможцаў, — адпаведнасць лакальным традыцыям, іх творчае пераасэнсаванне, захаванне тэхналагічных асаблівасцей, завершаны мастацкі вобраз. Уладальніцай Гран-пры конкурсу «Фарбы нябёсаў» стала Вольга Гукава з Паставаў за маляваны дыван «Беларускае вяселле». Першае месца заняла майстар роспісу па кераміцы Людміла Кавальчук з Віцебска.

Нязвыклае

Гэтым летам фестываль доўжыўся чатыры дні замест дзевяці. Між тым, запланаваныя імпрэзы Дня Саюзнай дзяржавы, Дзён моладзі, Дня беларускай культуры, якія пераважна прайшлі на адкрытых пляцоўках, сабралі вялікую колькасць аматараў спеваў і танцаў, народных рамёстваў і вулічнага мастацтва. Арганізатары задзейнічалі плошчу Перамогі, Летні амфітэатр, тэрыторыю каля канцэртнай залы «Віцебск», Пушкінскую плошчу і іншыя месцы ў горадзе.

У сувязі з эпідэміялагічным становішчам прайшла дабрачынная акцыя «Букет дабрыні». Дступ да сцэны Летняга амфітэатра глядачам, якія традыцыйна віталі артыстаў, дарылі сувеніры і кветкі, быў абмежаваны дзеля выканання мер бяспекі. Таму выказаць шчырыя пачуцці да любімых выканаўцаў можна было, пералічыўшы на спецыяльна створаны рахунак любую суму — на прэзенты або кветкі артыстам. Усе атрыманыя грошы пойдучы на дапамогу выхаванцам Сененскай школы-інтэрната для дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў.

Наступны, юбілейны, форум «Славянскі базар у Віцебску» пакажа, наколькі фестывальны глядач гатовы вяртацца да правяраных хітоў і нечаканых навінак. А пакуль — толькі яркія эмоцыі ад мінулых сустрэч.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота БелТА

прадстаўніца Украіны, якой у выніку журы прысудзіла першую прэмію конкурсу «Віцебск-2020». Лаўрэатам другой прэміі стала Караліна Лында з Літвы, а трэцюю падзялілі паміж сабой Хансултан (Казахстан) і Івона Одзіцкі (Боснія і Герцагавіна). Між тым, Раман Волазнеў удастоены таксама спецыяльнай узнагароды імя Уладзіміра Мулявіна за лепшае ўвасабленне нацыянальнай тэмы, высокае выканальніцкае майстэрства і спецыяльнага прызга Парламенцкага сходу Саюза Беларусі і Расіі. Спецыяльны прыз Прэзідэнта Беларусі «Славянская надзея» прысуджаны Эліне Івашчанка. Канкурсантка з Расіі Freyman адзначана спецыяльнымі прызамі Парламенцкага сходу Саюза Беларусі і Расіі і Міждзяржаўнай тэлерадыёкампаніі «МИР».

За перамогу ў XXIX Міжнародным конкурсе выканаўцаў эстраднай песні «Віцебск-2020» саборнічалі ўдзельнікі з 14 краін: Арменіі, Беларусі, Балгарыі, Босніі і Герцагавіны, Італіі, Казахстана, Кубы, Латвіі, Літвы, Малдовы, Расіі, Сербіі, Украіны і Эстоніі. Адзнакі канкурсантам сёлета выстаўлялі Іна Афанасьева (Беларусь), Кейт Раян (Бельгія), Томас Невергын (Данія), Карлыгаш Абдзікарымава (Казахстан), Ладзіслаў Бубнар (Славакія), Наталля Бучынскія (Украіна). Узначаліў журы народны артыст Расіі Алег Газманаў.

У XVIII Міжнародным дзіцячым конкурсе перамагла прадстаўніца Беларусі Ангеліна Ламака. Сёлета ў ім ўдзел узялі выканаўцы з 17 краін: Арменіі, Беларусі, Босніі і Герцагавіны, Італіі, Казахстана, Канады, Латвіі, Літвы, Малдовы, Расіі, Сербіі, Турцыі, Украіны, Фінляндыі, Францыі, Харватыі і Эстоніі. Першую прэмію

Чыжык альбо лірнік беларускі?

Да 140-годдзя з дня нараджэння беларускага паэта Гальяша Леўчыка

Імя Гальяша Леўчыка (сапр. Ляўковіч Ілья Міхайлавіч) мала вядома сучаснаму беларусу, але на пачатку ХХ ст. гэты малады паэт актыўна ўключыўся ў нацыянальную беларускую справу, стаўшы адным з «нашаніўцаў». Тады ж з-пад яго пяра нарадзіўся зборнік вершаў «Чыжык беларускі» (1912). З ім ён і асацыіраецца для многіх даследчыкаў літаратурнай спадчыны беларусаў.

як лірнік, пехам пайсці па беларускіх вёсках, у спевах распаўсюджаючы Евангелле сярод свайго народа. Ці не будзе больш адпаведным называць адгэтуль Гальяша Леўчыка не «чыжыкам», а «лірнікам» беларускім?

Дазвольце апавесці вам добрую гісторыю

Эдмунд Чэмберс апавядае як Гальяш Ляўковіч стаў вернікам Метадыскай царквы ў Варшаве, і потым прымусяў «Джона Уэслі заспяваць у Беларусі».

Гальяш Ляўковіч з'яўляецца добраахвотным хрысціянскім супрацоўнікам у Польшчы. Зусім нядаўна ён працаваў канторскім служачым пры магістраце Варшавы, але калі прыйшлі палітычныя пера-

мены, спачатку немцы занялі месца рускіх, а потым паліякі выціснулі немцаў, ён згубіў сваё месца працы ў гэтай сумяціцы. Аднак, наколькі ён не лічыўся ворагам Польшчы, то яму была прызначана невялікая пенсія штомесяч, якая забяспечыла пакрыццё яго простых патрэбаў.

Але ў душы Гальяша хаваецца не проста пісар. Ён любіць свой беларускі народ і складае вершы. Выхаваны ў складанай школе жыцця, ён у многім ёсць цяжкім чалавекам. У сварках, якія ён вельмі любіць, ён заўжды займае ваяўнічую пазіцыю. Ён чакае, што яму будучы супрацьстаяць, нападаць і ставіцца з непаразуменнем і гатовы да гэтага. І гора таму чалавеку, хто стане на яго шляху. Ён не адступіцца ад свайго лёгка. Калі ён абмяркоўвае палітыку, рэлігію ці якую іншую тэму, твар Гальяша блішчыць святлом змагання. Непрыветлівы выгляд і любоў да змагання прымушаюць многіх пазбягаць яго. Без жонкі, дзяцей, і нават сваякоў, яго жыццё было самотным і не ведала любові.

Але каля чатырох гадоў таму адбылася перамена. Ён пазнаёміўся з некаторымі метадыстамі ў Варшаве і зацікавіўся іх вучэннем. Яшчэ больш яго прывабілі сяброўства і давер, якія яны праявілі да яго.

Перад ім адкрыўся новы і невядомы дагэтуль свет — свет добрага спачування і супрацоўніцтва без нейкіх карыслівых мэтай.

Яго сэрца адукнулася на гэты заклік. Гальяш далучыўся да метадыскай царквы.

Нейкі сябар з Амерыкі даслаў праз біскупа тры сотні далараў, каб пасадынічаць працы ў Польшчы. Яны былі скіраваны на служэнне беларусам, каб падрыхтаваць і надрукаваць беларускамоўны зборнік метадысцкіх гімнаў і музыкі. Гэта запала ў вушы Гальяшу. Яго любоў да паззіі, музыкі і рэлігіі, аб'яднаныя з любоўю да свайго народа наспрыялі таму, што гэтая праца была даверана яму. У яго з'явілася магчымасць паслужыць! Гэта магло стаць сведчаннем для царквы і для яго народа пра рэальнасць пераменаў, якія адбыліся ў яго жыцці. Справы лепш за словы!

На яго вялікую радасць ён атрымаў даручэнне — «прымусяць Джона Уэслі заспяваць у Беларусі». І ў мінулым студзені ён пераехаў на пражыванне ў Вільню, дзе быў наладжаны беларускамоўны друк і меліся сябры, якія маглі дапамагчы з літаратурнай апрацоўкай тэкстаў.

На працягу сямі месяцаў ён жыў у тым горадзе за свой уласны кошт, просячы толькі каб былі пакрыты некаторыя экстрэ выдаткі, якія перавышалі яго сціплыя сродкі на існаванне. Ён пераклаў гімны, альбо спраўдзіў ужо існуючыя пераклады, узгадніў словы і музыку, кіраваў працэсам іх друку, і нарэшце ў жніўні прадставіў завершаную кнігу, словы і музыку 150 гімнаў з псалмамі і парадкам служэння хлебаламання на адвароце. Толькі той, хто рабіў падобную працу, ведае колькі гэта вымагае высілкау, але для яго гэта была ўлюбёная справа. І настолькі, што сакратару рэдакцыі давялося абмяжоўваць яго памкненні аздобіць усю кнігу прыгожымі малюнкамі, прывабнымі для простых вясковых людзей. Адным з малюнкаў, на змяшчэнні якога ўсё ж настаяў Гальяш, акрамя надрукаваных на свабодных месцах хрысціянскіх сімвалаў, — была выява старога музыкі, які граў на свайей «ліры». І сама кніга была названа «Хрысціянская Ліра», ці «Божая Ліра».

Зараз уся праца ўжо скончана і Гальяш мусіць знайсці наступную справу. Я абмяркоўваў з ім яго планы на будучыню. Як і трэба было чакаць, яны адпавядаюць яго характару — ён збіраецца стаць сучасным бардам ці спеваком. З лірай у руках і са словамі і мелодыямі нашых любімых метадысцкіх гімнаў на вуснах, Гальяш збіраецца вандраваць пешкам ад вёскі да вёскі, абвясічаючы спевамі Евангелле свайму народу. Жыццё будзе склада-

ным, але што можа быць лепшым служэннем Богу праз таго, хто па характару і жыццёваму досведу падрыхтаваны да змагання з цяжкасцямі? Некалькімі гадамі раней любоў Бога праз Хрыста змагла нарадзіць [у ім] ласку, сілу і прыгажосць жыцця. Можам верыць, што Гаспадар, які бачыць усё, скажа пра такога як Гальяш, як ён аднойчы сказаў жанчыне, якая аддала ўсё што магла Госпаду, «Ён зрабіў тое, што ён мог». Чаго яшчэ можа любы з нас пажадаць, як не такога падсумавання вынікаў нашага жыцця ў дзень, калі будуць улічаны ўсе нашы намеры, магчымасці і дасягненні?

У 1930-я гг. Г. Леўчык натхніў пастара Яна Пятроўскага заняцца выданнем беларускамоўнага евангельскага часопіса «Светач Хрысціянскае Навукі». На яго старонках сустракаюцца зусім малавядомыя творы паэта, якіх няма ў зборніках ці хрэстаматыях па літаратуры. Раней пра паэзію Г. Леўчыка літаратурныя крытыкі пісалі, што яна пакутная, напоўненая журбай, шкадаваннем, плачам. Духоўныя ж вершы 1930-х гг. адметныя зусім іншым успрыманнем і адлюстраваннем рэчаіснасці. У творах паэта гэтага часу з'яўляецца вера і надзея, што беларускі народ знойдзе дарогу да Хрыста, які «прыйдзе ў родны хаты».

Струна

(Санэт)

Адну струну я выняў з сэрца — жальбавую —
Сярэбрану струну, як быццам павуціну,
І нацягнуў на ліру — зтуль яе ня выну —
Няхай звяніць і сочыць сьлёзы — я іх чую...
І зазвінела струнка — як вясной дуброва,
І сьлёзну жальбу грае — ўсім ухадзіць ў грудзі,
І слухаюць струны той сьлёзну жальбу людзі,
І капаюць на сэрцы сьлёзы — усё на нова...
Вось нацягнуў струну я на сялянскай ліры,
Дый хачу, каб сонца само ветрам грала,
Усім братам і сёстрам золас працы шчыры,
І цэламу народу граць не пакідала, -
Усе каб чулі людзі, як струна іграе —
Чаго люд беларускі для жыцця жадае! —

(3 ліста да Я. Пятроўскага ад 15.01.1939 г.
З фонду БДАМЛМ)

Хрыстос уваскрос!

Хрыстос уваскрос! З вясной ідзе —
Усюды песняй раздаецца —
Вялікдзень ў ічасце нас вядзе,
А сэрца к' сонейку аж вярцеца!
Хрыстос уваскрос. Адродзіць усё —
Ужо воды скідаюць аковы —
Дасць Бог, што новае жыццё
Знясе нам сумны час зімовы!
Уставай хутчэй і кідай сон —
Ужо сонейка ўсім ярка ззяе —
Хрыстос, як велікодны звон,
Нам у сэрцы радасна спявае!
Бядак, багач, батрак, паны:
Ён кліча ўсіх да адраджэння —
Уставай з грахоў, пачуй — званы!
Уваскрэснуць добры лятучэнні!
Зямелька родна кліча вас:
Работнік, пан, сявец, араты —
Уставайце! Сеяць Праўду час!
Хрыстос ідзе у родны хаты!

Новая дарога

Шукайма новае дарогі!
Свет грэшны вельмі, свету пумы
Без спагання, злосны, люты; —
Адуць браць сіл, дастаць падмогі?
Шукайма ў Хрысце дарогі!
Ёсць жывы, любячы сэрцы:
Жадаюць ічасця, адраджэння
Для маладога пакалення;
Адважна клічуць без трывогі:
Шукайма ў Хрысце дарогі!
Мы не ў пустыні і не самі,
І не адна ідзе дарога —
Дарог, як зор — як думак Бога,
Агнём ірдзююць перамогі —
Шукайма ў Хрысце дарогі!
Шукайма новае дарогі
Да тых святых жыцця, мастацтва,
Да тых святых абшараў брацтва —
І ты — багаты, і — убогі -
Шукайма ў Хрысце дарогі!
1937 г.

Юрась БАЧЫШЧА

Творчасць Леўчыка на гэтым не перапынілася. Вядома, што ён падрыхтаваў да друку новы паэтычны зборнік «Жаўранак беларускі», прасіў Беларускае выдавецкае таварыства аб перавыданні першага зборніка, толькі ўжо кірыліцай замест лацінкі. У другой палове 1920-х гг. ім была складзена кніга з малюнкамі «Мудра прыгаворка — соладка і горка», у якую ўвайшлі 138 трыялетаў, і зборнік сагтыры з карыкатурамі. Гальяш быў паэтам, перакладчыкам, мастаком і меў магчымасць прафінансаваць выданне сваіх кніг. Але, на жаль, ніводная з іх так і не была надрукавана. Паасобныя трыялеты, адзінкавыя яго вершы можна знайсці на старонках розных заходнебеларускіх газет, некаторыя з іх увайшлі ў «Хрэстаматыю новай беларускай літаратуры» Ігната Дварчаніна. Вядомы беларускі літаратуразнаўца Уладзімір Калеснік назваў 1920-я гады перыядам «выразнага творчага ўздыму» Г. Леўчыка.

Найбольш поўна творчую спадчыну і эпістлярый паэта сабралі ў кнізе «Доля і хлеб» да 100-годдзя Г. Леўчыка беларускія літаратуразнаўцы Я. Саламевіч і Н. Ляшковіч. Большасць даследчыкаў літаратуры, якія пісалі пра Г. Леўчыка, пакідалі па-за ўвагай адзін важны аспект яго асабістага жыцця — выхад з касцёла і далучэнне да метадыскай царквы. Зразумела, што складальнікі зборніка «Доля і хлеб» у 1980 г. маглі спецыяльна не пісаць пра гэта, бо праз згядкі Бога і рэлігіі цензура магла б не прапусціць да друку ўвесь зборнік. Аднак застаецца фактам: у той час літаратуразнаўцы ні слова не казалі пра яго духоўную паэзію, якая нарадзілася ў выніку пакаяння і збліжэння з метадыстамі. Нямногім вядома, што каля 1924 г., жывучы ў Варшаве, Гальяш Леўчык пазнаёміўся з місіянерамі гэтай царквы і стаў актыўным пашыральнікам метадызму сярод беларусаў. Ён шчыра верыў, што метадызм зможэ стаць нацыянальнай царквой для беларусаў і жадаў пазнаёміць сваіх землякоў з асновамі гэтага веравучэння, перакладаў яго на беларускую мову.

Усведомленне Бога як адзіна правільнага шляху моцна паўплывала на жыццё Гальяша і надало натхненне і новы накірунак для творчасці. Ён стварае шэраг твораў на духоўныя тэмы. Г. Леўчык становіцца адным з аўтараў беларускамоўных рэлігійных выданняў «Дух і Праўда», «Светач Хрыстовае Навукі», актыўна займаецца перакладам хрысціянскіх гімнаў на беларускую мову. У 1925 г. у Вільні свет пабачыў першы спеўнік для беларусаў «Песні духоўныя з Гарфы Сіонскай» з 12 гімнаў. Другое, пашыранае, выданне зборніка, якое з'явілася праз два гады, налічвала ўжо 20. Нарэшце, у 1930 г. пад назвай «Божая ліра» з'явіўся трэці зборнік, які змяшчаў 145 вядомых хрысціянскіх гімнаў. Выданне да друку падрыхтаваў Г. Леўчык, які зрабіў пераклад большасці надрукаваных спеваў. Пра тое, як нарадзілася ў яго жаданне заняцца гэтай працай, апавядае дакумент, напісаны суперінтэндантам метадыскай царквы ў Польшчы Эдмундам Чэмберсам і надрукаваны па-англійску ў метадысцкім часопісе «Місіянерскі голас» у 1931 годзе. Прапануем азнаёміцца з гэтым дакументам, перакладзеным на беларускую мову. Ён апавядае, як нарадзілася «Божая ліра». На такой назве зборніка настаяў сам Г. Леўчык. Ён таксама парупіўся аб аздабленні вокладкі выявай ліры і абвясціў, што ў далейшым збіраецца,

Жанчыны, грошы і ўсёмагутная мараль

Георгій Марчук

Першыя
ландышы

«Любоўныя прыгоды, прага хутка разбагацець не даюць спакою галоўнаму герою. Прайшоўшы шлях спакушэнняў, пустых ілюзій, ён зразумеў, што дабрыва, сумленнасць, здольнасць да спачування робяць чалавека моцным і шчаслівым», — такі кароценькі допіс змешчаны на вокладцы новай кнігі Георгія Марчука «Першыя ландышы» (Мінск, «Чатыры чвэрці», 2020). У анатацыі адзначаецца: «Аўтар разважае пра запатрабаванасць ідэй добра і справядлівасці, любові да блізкага і спагады, праўдзіва адлюстроўвае панараму жыцця грамадства, у якім эгаізм, крайні індывідуалізм прыводзяць да страты цікавасці чалавека да сацыяльных з'яў». У выданне ўвайшоў не толькі аднайменны раман у аўтарскім перакладзе на рускую мову, але і перастворанае Лізаветай Палеес эсэ «Норавы і людзі Давыд-Гарадка», што публікавалася і раней.

У цэнтры рамана «Першыя ландышы» — нядоўгі адрэзак з жыцця Андрэя Дубравы, саракагадовага псіхолага, які толькі-толькі заснаваў фірму «Поспех у аптымізме». Ужо адна яе назва дае зразумець: рэальнай дапамогі людзям чакаць не варта, як і ад псеўдапсіхалагічнай літаратуры, што цяпер у топе многіх анлайн- і афлайн-кнігарняў. Таму, відавочна, ужо сама тэма можа выклікаць увагу да твора, які, па шчырасці, было б правільней аднесці да жанру аповесці, чым рамана. Ды, мусіць, такое азначэнне абрана не выпадкова.

Нягледзячы на сацыяльную падаплёку, твор Георгія Марчука — гэта ўсё ж раман выхавання, бо перад чытачом — класічная гісторыя «падзення і ўзвышэння» героя. На першых старонках намаляваны агідны персанаж: нарцыс і эгаіст, якога зле адсутнасць вялікіх грошай ды цешыць поспех у жанчын — на працягу дзеяння ён «валодае» адразу трыма, і кожная ўплывае на героя па-рознаму. Між тым, у планах Андрэя Дубравы было сабраць іх разам і спытаць, хто хоча стаць яго жонкай — гэты эксперымент. Сярод шматлікіх заганаў апісана аўтарам і некалькі станоўчых рыс — герой любіць маці і пачынае хадзіць у царкву. Дарэчы, знаёмы святар раіць яму стаць бацькам, бо

гэта «паратунак ад распусці», але ці ёсць у яго такое жаданне, ці гатовы ён абраць тую самую «адзіную», нікога не цікавіць. Як і належыць персанажу такога тыпу, у рэшце рэшт ён застаецца без жанчын (на гарызонце — школьная сяброўка, якой дапамог, першае каханне), без псіхалагічнага кабінета (бо грошай гэтая дзейнасць не прынесла, а тут раптам прапанавалі працу дырэктара школы-інтэрната), затое з упэўненасцю — дзецям неабходна вярнуць веру ў дабро.

Нягледзячы на пэўную катэгарычнасць у адлюстраванні герояў, аўтар імкнецца падаць іх характары не аднабакова, знайсці ў кожным нешта адметнае і запамінальнае. Так, паралельна асноўнаму дзеянню, распавядаюцца гісторыі пабочных персанажу: выпускніцы школы Святланы, першай наведвальніцы псіхалагічнага кабінета Андрэя Дубравы. Менавіта яна дае надзею, галоўнае ў якой — ўсёдараванне. Але нельга не заўважыць, што гераіня апынулася не ў такім жудасным становішчы, як гэта падаецца. Магчыма, у нечым іншая, не такая распаўсюджаная сітуацыя, звязаная са школьнымі канфліктамі, дабавіла б больш інтрыгі ды нязвыкласці.

Між тым, размова спецыяліста-псіхолага са школьніцай мае важнае значэнне ў тэксце. Варта прывесці частку выказвання галоўнага героя: «Мікіта фанабэрысты, ганарлівы, занадта хваравіта прыняў тваю адмову патанцаваць з ім. Ён помсціць праз бяссілле. Магчыма, ён закаханы ў вас? Не ўсімхайцеся, усё можа быць. Ён па-свойму нешчаслівы, але помсціць з-за такой дробязі... Абсурд. Юнацкі максімізм. Вы ж карыстаецеся інтэрнэтам. Прага мімалётнай славы, поспеху не дае маладым спакою. А гэтыя вар'яцкія сэлфі на даху электрычкі, воданосных вежах, выбацаюся, нават на ўнітазе — секундная слава. А блогеры?! Нічога святога. Вам адстойваць сваю пазіцыю — азлобіцца. Ёсць вялікая духоўная сіла ўсёдаравання...» Чаму Андрэй Дубрава звяртаецца да дзюціны то на «ты», то на «вы»? Якую рэакцыю ў даволі разумнай школьніцы, а яна, між тым, не існуе ў вакууме, можа выклікаць падобнае абвінавачванне ўсёй моладзі? У чым

сувязь рэальнай праблемы чалавека, з якой, без сумневу, можа сутыкнуцца асоба любога ўзросту ў любым часе, з паводзінамі блогераў? Ці можа ў такім рэчышчы разважаць саракагадовы мужчына? Складваецца ўражанне, што аўтар не дасканала вывучыў рэальную работу псіхолага. Магчыма, такім чынам, дэманструецца, што Андрэй Дубрава не зусім прафесіянал сваёй справы, хоць часам і перачытвае падручнікі ды выкладае ў каледжы...

Непасрэдна тэрапія ў творы не апісваецца, герой наўпрост размаўляе з кліентамі, таму ніякіх адкрыццяў, разначак, звязаных з пазнаннем душы чалавека, не знайсці. Але такая задача нібыта і не ставілася. Галоўнае для героя — пошукі маралі ў жыцці, але не столькі ў асабістым, колькі ў грамадскім. Нават пасля таго, як ад героя ўпершыню сышла жанчына, ён мала думае пра гэта. Яго развагі скіраваны на этыку, мараль, палітычнае і эканамічнае становішча, прытым усё яны падмацаваны фактамі. Раман цікавы гэтай канкрэтнасцю: аўтар згадвае назвы газет, тэлеканалаў, праектаў, імёны спевакоў (хоць чамусьці не называе «скандальна-папулярны» гурт з Германіі), выкарыстоўвае канкрэтныя падзеі, што на слыху ў Беларусі (абмеркаванне тэмы смяротнага пакарання, трагедыя ў Стоўбцах і інш.), аналізуе і робіць высновы, найважнейшая з якіх — вялікія грошы нельга зарабіць сумленна. Паняцці «час», «капіталізм» нясуць у творы яскрава негатыўную афарбоўку. Між тым пісьменнік не вяртаецца да мінулага, не ставіць у прыклад пэўны ранейшы перыяд. Галоўнае для яго — сумленне асобнага чалавека.

Пад канец хочацца зрабіць невялічкае адступленне пра тое, што ў выданні шмат пунктуацыйных памылак у афармленні цытат, а таксама арфаграфічных недакладнасцей, у іх ліку — правапіс «-тс» і «-тсь» ў дзеясловах. Сустрэкаюцца і лексічныя недарэчнасці: ці мае права на жыццёвы выраз «радыкальных прадложаных не прадагал»?

Час ад часу пісьменнікаў папракаюць тым, што яны скардзяцца на падзенне нораваў, але самі нічога не робяць, каб гэтае падзенне прадухліліць. У творы Георгія Марчука хапае канкрэтных прапаноў, і са значнасцю некаторых з іх складана не пагадзіцца. Іншая справа, як паставяцца чытачы розных пакаленняў і глядаў да асноўнай ідэі ўсёдаравання, няхай яна і траслюецца ў найлепшых творах мастацтва і літаратуры?

Яўгенія ШЫЦЬКА

Белаквец і срэбрамузыка

У шэрагу паэтычных тэм, якія лічацца традыцыйнымі, каханне займае асаблівае месца. Калі родную зямлю і пейзажы можна лёгка абмінуць у творах, то каханне так ці інакш хаця б адным вершам прасочваецца ў творчую біяграфію большасці аўтараў. Або часам здараецца так, што вершамі пра каханне выглядаюць тыя, якія аўтар задумаў абсалютна па-іншаму. Больш універсальнай за інтымную застаецца, напэўна, толькі філасофская лірыка. Але філасофская лірыка — нават не тэма, а агульная назва для мільёна розных тэм, адасобленых і кропкава раскіданых па агромністым палатне паэзіі.

Іншымі словамі, даволі цяжка ўявіць сабе зборнік канкрэтна філасофскай лірыкі, які на сто адсоткаў адпавядаў бы заяўленаму жанру і быў максімальна цэласны. Са зборнікамі любоўнай лірыкі куды прасцей. Адзін з іх — «Я і Ты» Міколы Шабовіча (Мінкапрынт, 2019).

Уплыў гендарных стэрэатыпаў на сучасную паэзію варта асобна падрэзаць разгляду, але з кнігай «Я і ты» выпадае разгледзець адзін з даволі цікавых аспектаў гэтай з'явы. Здавалася б — вершы пра каханне, ну якія тут стэрэатыпы. Тэзіс «пра каханне шмат пішуць толькі жанчыны» тут ужо не спрацоўвае. Але сама канцэпцыя кнігі выглядае дзіўна. Напэўна, няма нічога асаблівага ў тым, каб за столькі гадоў

творчай дзейнасці назапасіць 150 вершаў пра каханне. У анатацыі заяўлена, што зборнік склалі і новыя, і старыя творы, але гады напісання нідзе не прастанулі. І гэта бянэжыць. Пры такой заяве хацелася б разгледзець нейкую аўтарскую дынаміку ў тэме, але ў дадзеным выпадку з'яўляецца адчуванне, што яе няма. Увесь зборнік чытаецца як адзін вялікі тэкст пра каханне з адпаведным вакабулярам і рытмам, які крыху змяняецца ад верша да верша, з абсалютна статычнай вобразнасцю. Іншымі словамі, працяг гэты зборнік адразу цалкам даволі складана — ёсць рызыка трапіць у пастку паэтычнай плыні і страціць вастрыню ўвагі.

Калі начытацца сучаснай паэзіі ў інтэрнэце, прызвычайваецца да таго, што любоўная лірыка або вобразная, або наратыўная. Калі начытацца шмат, то ўсе гэтыя бытапісанні, маналогі і казачны персанажы надакучваюць праз падабенства. У Міколы Шабовіча наадварот — кожная Джаконда (якіх у зборніку штукі чатыры ў розных вершах), Дульсінея ці Джульета, што раптам выскоквае на чытача з патоку эмацыйнай патакі, асвятляе тэкст, прымушае перачытаць яго. Кожны раз, калі верш становіцца пэўным эскізам сюжэту, гэта выбівае яго з лірычнай інерцыі.

У такім аспекце яшчэ і кампазіцыя кнігі выглядае ўдалай, бо многія тэксты быццам бы сплятаюцца паміж сабой і утвараюць мікрасю-

жэты. Кштальту такога: у адным з тэкстаў аўтар сумуе па развітанні, у наступным заклікае жанчыну да новай сустрэчы, а ў трэцім ужо сустракае яе на вакзале.

*Нібы цэлая вечнасць —
мой дзень без цябе...
Да фантазій тваіх
ва ўспамінах імкнуся.
Развітанне з табой —
як даніна журбе,
Бо калі ў твая мрой
на хвілю вярнуся.*

Аўтар строга трымаецца рытму, зусім не блытаецца ва ўласнай вобразнасці. Зададзеная лінія спакойна цягнецца ў сваім накірунку — расстанні, сустрэчы, мімаходзь прамоўленыя падазрэнні аб «другім» і бясконцае

захапленне жанчынай, шчасце быць побач. Хаця і нельга сказаць, што тэксты абсалютна аднолькавыя па настроі — некаторыя з іх гучаць больш драматычна, у некаторых прабіваецца песенная задумлівасць, часам — легкадумнасць, даволі часта — заўважны эратызм.

Паэт карыстаецца прыгожай і насычанай беларускай мовай, час ад часу гуляе са словамі, стварае з іх своеасаблівыя «канцэнтраты настрою» кштальту белаквеці, светлаказкі і срэбрамузыкі. Улюбёнымі вобразнымі сродкамі Міколы Шабовіча з'яўляюцца поры году. «Вясна» ледзь не самае частае слова ў зборніку. Яно і зразумела. Каханне — вясна душы, маладосць пачуццяў — першы шэраг асацыяцый. Другое месца па ўжывальнасці займае восень, якая адсылае ўжо да ўзросту лірычнага героя. Зіма часцей з'яўляецца ў тэксце проста абазначэннем сезону.

Праз тое, што гады напісання тэкстаў не пазначаны, узнікае блытаніна з лірычнай гераіняй — «Яе Вялікасцю Жанчынай», дакладней яе ўзростам. У некаторых вершах ёй дзевятнаццаць гадоў, дзесьці яна асацыіруецца з вясной, дзесьці — разам з героем сустракае восень жыцця, часам яна — забытае і зноў сустрагае першае каханне, а ў адным месцы аўтар у шэрагу інтэртэкстуальных параўнанняў называе яе Лалітай... Цалкам верагодна, што гэта розныя жанчыны. Але такая

блытаніна лішні раз падкрэслівае асноўную хібу зборніка.

*Я п'ю тваю зямную прыгажосць,
Хаця яна бадай што незямная.
Цябе свавольнік-вечер распрагнае
Ці ты сама усім вятрам
на злосці
Падносіш свету і плячэй
авальнасць,
І журавінкі спелыя грудзей
І ўсё-ткі, не пакінушы надзей,
Вяртаеся ў забытую
астральнасць.*

На працягу ўсіх 150 вершаў аўтар ніводнага разу так і не паказаў тую, што ён усхваляе. Канешне, у тэкстах хапае і пяшчотных рук, і плячэй, і вачэй, і грудзей, і ўсяго астатняга. Але ўсе рысы і ўсе тытулы, якімі паэт надзяляе сваю музу, пакідаюць яе вобраз абсалютна абстрактным. «Незнаёмка», «князьўна», «царыца», «незямная прыгажосць» — гэта ўмоўныя абазначэнні нейкага ідэальнага вобраза, за якім практычна немагчыма разгледзець сапраўдную жывую жанчыну. Мы вяртаемся да пачатку гэтага тэксту — да гендарных стэрэатыпаў. Аўтар, вядома ж, не пасылае сваю музу на кухню і не кажа, што яе прызначэнне — нараджаць дзяцей. Але ён пакідае яе аб'ектам, ідэалам без адметнасцей і без волевыяўлення.

З іншага боку, хто забароніць паэта засяроджвацца на сваіх пачуццях больш, чым на тых, хто іх выклікае?

Дар'я СМІРНОВА

«Не стасуюцца ява з жаданнем...»

Пісьменнік-афганец з Зэльвеншчыны

У апошнія гады жыцця празаіка, паэта, публіцыста, воіна-інтэрнацыяналіста Івана Сяргейчыка (1949—2006) мы сустракаліся даволі часта. Шчыра гутарылі не толькі пра літаратуру, пісьменнікаў, палітыку, але і проста размаўлялі пра жыццё. Іван Лук'янавіч станаўіўся больш адкрытым для мяне, больш шчырым, ён хацеў гутарыць і гутарыць бясконца. Пры ім заўсёды былі стары савецкі дыпламат, дзе ляжалі яго кнігі, розныя паперы, запісы, дакументы.

Памятаю Івана Сяргейчыка яшчэ са школы. Яго прозвішча сустракаў на старонках зэльвенскай раённай газеты «Праца» і слонімскай раённай газеты «За перамогу камунізму» («Слоніmsкі веснік»). Тут ён друкаваўся. А пісаць вершы пачаў яшчэ ў трэцім класе, калі вучыўся ў Пустаборскай пачатковай школе. А праз два гады ўжо ў 5-м класе Галынкаўскай сярэдняй школы аднойчы на ўроку беларускай мовы настаўніца Аляксандра Сцяпанайна Цвікевіч убачыла лісток паперы, на якім быў напісаны верш «Ручай». «Гэта яе заслуга, — прыгадваў Іван Лук'янавіч, — што я сёння пішу, што ўлюбёны ў роднае слова, у дарагія сэрцу краявіды».

Іван Сяргейчык нарадзіўся 17 жніўня 1949 года ў вёсцы Пустаборы Зэльвенскага раёна. Але чамусьці не любіў назву роднай вёскі. Слова «пусты» яму не падабалася. Таму ў аўтабіяграфіях па-рознаму і запісана месца нараджэння: і Пустаборы, і Вострава. Ужо калі пасталеў, з усмешкай згадваў сваю родную вёску.

Пісьменнік не меў вышэйшай адукацыі, а скончыў толькі Слоніmsкае прафесійна-тэхнічнае вучылішча. На гэты конт ён заўсёды казаў: «Універсітэцкіх навук не праходзіў, не было калі, да ўсяго трэба было даходзіць самому. Змалку хлеб сваім мазалём зарабляў. Стаў механізатарам. Працаваў у калгасе, на будоўлі дарог у Сярэдняй Азіі. А потым — войска». І сапраўды: з 1968 па 1990 гады служыў ў радах Савецкай Арміі. Выконваў інтэрнацыянальнае абавязак у складзе абмежаванага кантынгенту савецкіх войск у Афганістане (1981—1983 і 1989 гады). Глядзеў смерці ў вочы, быў паранены. Узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі і медалямі.

Першы верш на рускай мове «Перед революцией» быў надрукаваны ў слоніmsкай раённай газеце «За перамогу камунізму» ў 1972 годзе. Потым яго творы друкаваліся ў абласных і рэспубліканскіх перыядычных выданнях, раённых газетах «Слоніmsкі веснік», «Праца» (Зэльва), у калектыўных паэтычных зборніках і альманахах «Пад гукі паланэза», «Карані», «Галасы», «Золак над Шчарай», «Зоры над Зальвянкай», «Старонка» і інш.

У бібліятэцы часопіса «Маладосць» за 1991 год выйшла першая кніжка прозы Івана Сяргейчыка, якая называлася «Горкі пыл Гіндукуша» (Афганскі дзённік). Іван Лук'янавіч пачаў пісаць свой дзённік на самым пачатку Афганскай вайны, пра якую ў той час яшчэ мала хто і ведаў. У ім аўтар паспрабаваў асэнсаваць падзеі тых гадоў. Пісьменнік-афганец Іван Сяргейчык у Беларусі тады быў першы аўтар — удзельнік

Іван Сяргейчык.

інтэрнацыянальнай вайны, не па выхадзе кнігі, а па часе яе напісання. Афганскі дзённік — гэта шчырая споведзь воіна-інтэрнацыяналіста, які двойчы пабываў на палітай крывёю зямлі.

Кнігу «Горкі пыл Гіндукуша» ў 1991 годзе рэдагаваў пісьменнік Уладзімір Саламаха. «Кнігу тую, няпростую і балючую, рэдагаваў я, па сутнасці, равеснік аўтара, ужо маючы сёе-тое ў сваім літаратурным набытку, нямала чаго пабачыўшы і зведаўшы ў жыцці, але воляй лёсу адведзены ад удзелу ў вайне», — пісаў ён. А прадмову да кнігі папрасілі напісаць ваеннага журналіста, падпалкоўніка Васіля Зданюка. Ён за ноч прачытаў рукапіс, а раніцай прынёс у рэдакцыю часопіса «Маладосць» сваё слова пра будучую кнігу.

У 1999 годзе Іван Сяргейчык напісаў вялікі артыкул «Несуцішны боль душы» і апублікаваў у Слоніmsкай раённай газеце. Гэты артыкул — развагі пра мінулую вайну ў Афганістане. Аўтар шчыра лічыў, што «кожны сумленны чалавек можа толькі падзякаваць афганцам за тое, што яны часна выканалі свой салдацкі абавязак і, вярнуўшыся да мірных будняў, вучаць моладзь любіць сваю Радзіму, свой народ. Вучаць быць патрыётамі, а не здраднікамі. Ніхто з нас не вінаваты ў той вайне, але пасля вяртання з яе нашы хлопцы неаднойчы паспыталі на сабе колкія і балючыя папрокі некаторых асоб: «А я цябе туды не пасылаў...» У свой адрас я не чуў такога. А калі б пачуў, дык далібог сказаў бы: «А я цябе паслаў бы абавязкова...» Такія, звычайна, не вярталіся дамоў жывымі. У крайнім выпадку іх знаходзіла шалёная куля».

З яго словамі я сёння пагаджаюся поўнасьцю. Светлая памяць і мой нізкі паклон усім, хто загінуў на афганскай зямлі. Сярод іх былі і хлопцы з Зэльвеншчыны. Не вярнуліся дамоў з Афганістану Уладзімір Лях і Міхаіл Бабіла. Уладзіміру сёння было б толькі 58 гадоў, а Міхаілу — 62.

У 2006 годзе выйшла з друку яшчэ адна кніга Івана Сяргейчыка, якую аўтар прысвяціў усім воінам-афганцам — зборнік апавесцей і апавяданняў «Без права на літасць». У прадмове да гэтай кнігі ўсё той жа Уладзімір Саламаха адзначыў, што наша літаратура павінна ўзяць разважанні Івана Сяргейчыка пра Афганістан і вайну ў свой актыў як высокамастацкія, надзвычай праўдзівыя, трагічныя і філасофскія...

Наогул, кнігі Івана Сяргейчыка — гэта яго абавязак перад памяццю пра тых, хто загінуў, перад мёртвымі і жывымі. Бацькоўскае і дзядоўскае пакаленні прайшлі агонь Другой сусветнай вайны. Пакаленне Івана Сяргейчыка — дзясцігадовае афганскі агонь. Бацькоў і дзядоў пасля вайны Радзіма і грамадства сустракалі цяплом збалелых сэрцаў. А афганцаў сустракалі з недаверам, з пагардай, як чужынцаў. Чаму так? Можа таму, што яны тады не перамаглі?..

Пасля службы ў арміі пісьменнік жыў у Слоніме і працаваў у Слоніmsкай друкарні загадчыкам гаспадаркі, у рэдакцыі газеты «Слоніmsкі веснік», у Слоніmsкім

цэнтры пазашкольнай навучальнай работы «Скарбніца», дзе кіраваў літаратурным гуртком.

У 2005 годзе Іван Сяргейчык выдаў зборнік апавесцей «Сцяжынка школьная мая...» пра адораных і таленавітых дзяцей Слоніmsшчыны. Героямі кнігі сталі школьнікі — найлепшыя вучні школ Слоніmsкага раёна: пераможцы конкурсаў, спартыўных спаборніцтваў, раённых, абласных, рэспубліканскіх алімпіяд, юныя літаратары, спевакі, музыканты, танцоры. У малых літаратурных жанрах аўтар паспрабаваў раскрыць характары таленавітых падлеткаў, паказаць невымерную ролю педагогаў у выхаванні моладзі.

Гэта была толькі першая кніга пра здольных школьнікаў, а ён планаваў выдаць некалькі. А пасля падобных кнігі напісаць і пра школьнікаў Зэльвеншчыны. На вялікі жаль, не паспеў.

Многія школьнікі ведалі Івана Лук'янавіча не толькі як таленавітага пісьменніка, але і як разумнага, спагадлівага чалавека, заўсёды гатовага дапамагчы, падзяліцца вопытам. Ён умеў натхніць дзяцей на творчасць, навучыць верыць у свае сілы, неаднаразова быў у школах горада, выступаў на ўрачыстых лінейках.

У 2002 годзе пісьменнік быў абраны кіраўніком Слоніmsкага літаратурнага аб'яднання імя Анатоля Іверса. Так ён здолеў аб'яднаць людзей сталага веку і творчую моладзь Слоніmsшчыны, а яшчэ — ушанаваць памяць пра паэта-земляка Анатоля Іверса (1912—1999), надаўшы яго імя літаратурнаму аб'яднанню. Па ініцыятыве Івана Сяргейчыка ў Слоніmsкай друкарні выдадзены літаратурна-публіцыстычны зборнік членаў слоніmsкага літаб'яднання «Золак над Шчарай» (1994) і літаратурны альманах «Пад гукі паланэза» (2005), у якіх сабраны творы мясцовых літаратараў.

Паэтычны радкі Івана Сяргейчыка друкаваліся і ў зборніку вершаў паэтаў Зэльвеншчыны «Зоры над Зальвянкай» (Слоні, 2008). У адным з вершаў ён напісаў:

Сам сабе я патрапіць ніяк не магу —
Не стасуюцца ява з жаданнем:
То ад лета у восень ашалела бягу,
То зіме прызначаю спатканне...

Івана Сяргейчыка не стала ў чэрвені 2006 года. Здаецца, яшчэ ўчора з ім гутарылі, смяяліся і жартавалі, а мінула ўжо столькі часу.

Сяргей ЧЫГРЫН
Фота прадстаўлена аўтарам

Палескія хронікі

Адразу два нумары літаратурнага альманаха «Літара» (Мазыр, «Калор», 2019) пабачылі свет на Гомельшчыне. Гэта літаратурна-мастацкі, краязнаўча-асветніцкі праект старшыні абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзіміра Гаўрыловіча. Новыя выданні будуць папаўняць серыю «Літаратурная Гомельшчына», заснаваную яшчэ ў 2007 годзе.

Альманах мае быць трохмоўным: па-беларуску, па-ўкраінску і па-руску. Першы з нумароў адкрываецца паэтычным аўтаграфам гамельчаніна Міхася Болсуна:

Не дай сабе права забыць той куток,
Дзе зведаў пшчоту матулі,
Дзе першы зрабіў у жыцці сваім крок,
І голас твой людзі пачулі.

Не дай сабе права забыць карані,
Выток і працяг радаводу,
Памерлых і тых, хто згарэў у агні
За нашу з табой свабоду...

Выданне прысвечана Году малой радзімы, захаванню багатых народных традыцый. Многія творы зборніка адрасаваны маленькім чытачам, падлеткам і моладзі, а таксама прызначаны для сямейнага чытання.

З празаічнымі творами выступілі пісьменнікі Уладзімір Гаўрыловіч, Васіль Ткачоў, Анатоль Караленка і многія іншыя.

Варты асаблівай увагі і раздзелы «Час і лёс», «Прырода і чалавек», «Народная творчасць». У апошнім, напрыклад, расказваецца пра знакаміты на Лоеўшчыне фальклорны гурт «Лугавы», які адзначыў сваё 30-годдзе. Змешчаны і матэрыял пра народны абрад «Тураўскі карагод», які захаваўся толькі ў прыпяцкай вёсцы Пагост. Як аб'ект нематэрыяльнай культурнай спадчыны, які сведчыць пра этнічную адметнасць мясцовых жыхароў, у 2004 годзе гэты абрад першым у Беларусі ўзяты пад ахову дзяржавы.

75-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне прысвечаны другі выпуск альманаха «Літара», дзе тэматычна прадстаўлены творы сучасных беларускіх, расійскіх і ўкраінскіх пісьменнікаў. Паэтычную падборку адкрываюць творы выдатных паэтаў, ураджэнцаў Гомельшчыны Міколы Мятліцкага і Анатоля Экава.

Творчасць расіяна прадстаўлена вершамі Васіля Дварцова (г. Масква), Алега Саранскіх (г. Рыльск Курскай вобласці), Уладзіміра Сарочкіна (г. Курск), Людмілы Ашэка (г. Курск), Наталлі Мішынай (г. Курск), Леаніда Севера (Няклінаўскі раён Растоўскай вобласці), Вольгі Сафронавай (г. Таганрог), паэмай Мікалая Зіноўева «Дзед мой» (Краснадарскі край), прозай Святланы Макаравай-Грыцэнка (г. Краснадар), Аляксандра Мартыноўскага (г. Краснадар).

Подзвігу народа ў Вялікай Айчыннай вайне прысвечаны творы і пісьменнікі, якія жывуць і працуюць ва Украіне: паэт Анатоль Міроненка (г. Глухаў Сумскай вобласці) і празаік і паэт Лілія Бандарэвіч-Чарненка (г. Прылукі Чарнігаўскай вобласці).

Шырока прадстаўлена ў выданні творчасць сучасных беларускіх пісьменнікаў Ізяслава Катлярова, Соф'і Шах, Тамары Кручэнкі ды многіх іншых аўтараў. Ёсць у альманаху і тэматычны публіцыстычны раздзел.

Міхась СЛІВА

Соф'я ШАХ

Ля рачулкі Алы...

Вянок санетаў

1

Ля рачулкі Алы, ля рачулкі Алы,
што сябе неўпрыкмет пачынае
яшчэ там дзесьці, на магілёўскай зямлі,
і рачулкаю не адчувае...

Ля пакуль анічым і не гучнай Алы,
што амаль раўчоком выцякае
перш на кіраўскія на раўніны, палі
і ў Бабруйска раён выбягае...

Ля наогул як бы таямнічай Алы,
што сябе задуменна блакіціць,
плынь сваю гэтак смела і вольна калі
у раёне у Жлобінскім шырыць...

Ля спакойнай, не здатнай камусь на дакукі,
ля звычайнай, урэшце, рачулкі...

2

Ля звычайнай, урэшце, рачулкі,
што ў вярхоўі адкрыта раўнінным сваім
утварала прывольна вілюгі,
берагоў адчуваючы зладжаны ўздым.

Паступова хваль спешныя рухі
спакайнелі, смірнелі, цішэлі затым —
берагі ўжо былі да паслугі,
нат раўняліся з ёю амаль і зусім,

як, зрабіўшы апошнія дугі,
прыбывала яна ў Светлагорскі раён,
дзе ўвесь морак для будучай скрухі
шчэ не быў аніяк не відзён, не чуён...

Тут на ёй свой прытулак знайшлі —
хаты вёсачкі дружна калісьці былі.

3

Хаты вёсачкі дружна калісьці былі —
гэтаксама звычайныя хаты.

Левы бераг ракі для сябе занялі,
больш за правы прыродай узняты.

Ну канешне, драўляныя, — пэўна, з сасны
(на сасну лес навокал багаты).

Ну канешне, і шэрыя больш мо яны, —
час над імі ўладарыць быў рады.

Ну канешне, і ў тон жаўцізны, сінізны
аздабляліся мо аканіцы,

і бадзёра імкнуліся ўвесь каміны
па-над дахамі з простаю драціцы...
Хаты-хатачкі — рад акуратна раўнююцькі
мо абапал адной толькі вулкі...

4

Мо абапал адной толькі вулкі,
усяго толькі вулкі адной напасткі,
бо, як кажучь праўдзівыя чуткі,
вёску значылі трыццаць чатыры дамкі.

Гэты лік невялікі і гулкі —
ужо сам па сабе сапраўды гаваркі:
толькі трыццаць чатыры падмуркі,
і як быццам, як быццам усе — сваякі.

Хата хаце, — ну так, без прынуку, —
можа, нават і болей, чым проста радня.
Хата хаце праз моцы-мацункі
гэта сведчыла пераканаўча штодня,
што іх трыццаць чатыры двары —
ля радзімай і шчодрой рачулкі Алы.

5

Ля радзімай і шчодрой рачулкі Алы,
што калісьці за нейкай парою,
у спрыяльных умовах сівой даўніны
не рачулкай была, а ракою.

Бо ніхто і не прагнуў яе прамізны,
бо ніхто і не траціў спакою,
як бы гэта з прыроднай стварыць крывізны
аглабелнае нешта такое...

Пракадала сама сабе шлях свой зямны
так, як зручна было ёй спрадвеку,
і намер меўся толькі адзін клапатны:
дзе цякла — напайць там зямельку.

І таму з наваколлем займела стасункі,
што вілася цячэннем няхуткім.

6

Што вілася цячэннем няхуткім,
перш Рылейку вітаючы — правы прыток,
і для Беліцы быў разамкнуты
задаволена рэчкі Алы беражок.

Потым дзесьці чакаў мілагучны
ці то звонкі ручай, ці ўсяго ручаёк
з назвай Любіца, — знаць, жыццялюбны.
Можа, ён і дагэтуль журчаннем не змоўк?..

Так і неслы няспехам задумным
плынь сваю да хацін трыццаці чатырох,
што ў куточку туліліся ўтульным,
крыху зводдаль ад шумных і тлумных дарог.

А не ведалі ўсё ж глушыні, —
у хацінах тых людзі рупліва жылі.

7

У хацінах тых людзі рупліва жылі:
пачынаючы клопат ад ранку,
дацямна свае справы звычайна вялі —
хто якую з дня ў дзень гаспадарку.

І выразліва сведчылі іх мазалі,
што не зробіш між будняў паслабку:
як з насеннем паклонішся ўвесну раллі,
так мець будзеш увосень падзяку.

І ў хацінах тых сонечна дзеткі раслі —
шчабятлівыя жэўжыкі-дзеткі.
Іх маленства цвіло ад вясны да вясны,
светла ў душах мацуючы меткі.

Быў над імі зеніт разліўны ды чысцюткі...
Кукавалі над імі зязюлькі...

8

Кукавалі над імі зязюлькі.

Ах, які ім налічвалі зязючы век!

Абяцалі якія прыступкі

да заводаў, музеяў, да бібліятэк!

Аднаму, можа, скрыпачку ў рукі...

А другому, каб лёс імяны не памерк, —

заваўваць спартыўныя кубкі...

Ну а трэцяму — шлях у міжзоркавай цьме...

А таму — ўсе вышыні навукі...

А вось гэтак — фарбы ды пэндзаль,

мальберт...

А камусь, можа, творчыя мукі —

адлюстроўваць у вершах свой спеўны імэт...

І была марам воля хвалы

ля дасюль яшчэ ўпартай рачулкі Алы...

9

Ля дасюль яшчэ ўпартай рачулкі Алы,
у куточку зацішна лясістым,
клекаталі над вёскай Алою буслы,
пелі пеўні ў адказ галасіста...

Ля прыкрытай кустоўем рачулкі Алы,
на ўзбярэжжы на левым, гарыстым,
песціў вёску Алу хвойны водар смалы,
салаўі заліваліся свістам...

Ля гарэзліва звілістай рэчкі Алы,
па-над вёскай Алой з-за спагады
нават ціхлі вятры — далаў дальніх паслы,
грамавыя цішэлі раскаты...

Каля рэчкі самоў, што губляе глыбіні,

што імкне да бярэзінскай плыні...

10

Што імкне да бярэзінскай плыні
зараз толькі ў жаданнях, напэўна, шпарчэй.
Нават не памагаюць і ліўні —
апаноўвае хмыз балацяны ды глей.

Так хварэе цячэннем бяссільным,
што відочна, што яўна — вузей і вузей...

А як неслы б сябе з верхавіны,
як вяла б поўнаводны з Бярэзінай рэй!..

Ну а вёскі Алы ў чым правіны?

Тых сядзіб і той школы, што дзейснілі доўг,
што з ракою і з лесам свой чынны,
клапатліва-адвечны вялі дыялог?

Як бы зараз пышнелі сады!..

Як бы раскашаваць вокал хатак маглі!..

11

Як бы раскашаваць вокал хатак маглі
грушы, яблыні, вішні ды слівы!..

Як бы ўвесну праменна і шчодрэ цвілі
аблачынным убраннем цянтлівым!..

Як бы пчолаў над імі гулі!..

Як бы птушкі ў азарце вірлівым
звонны, шчэбетны, пошчакі, свісты вілі,
ды на ўсе ўжо лады-пералівы!..

Як бы ў вёсачцы гэтай стары і малы
ды дзівіліся боскай раскошы,
ведучы між сабой мірны тон гаманы
пра жыццёвыя планы і ношы!..

І квітнелі б ля вокан, бы самі святыні,
ружы, мальвы, рамонкі, вяргіні...

Ранішняе шчасце

Я быў малы, санлівы,
Напаўгалодны,
Але ж ішчаслівы,

Тым, што спазнаваў
Такі дзіўны,
Такі цудоўны свет.

Узрост змяніў мяне.
Змянілася маё
Светаўспрыманне,
Як дзень мяняе

Ранне.
І немагчыма
Ні купіць, ні скрасці
Ранішняга шчасця.

Імгненні

Хаду імгненняў адчуваю,
І з імі радасна іду.

Бывае,
Што дапамагаю
Ім крочыць,
Нават іх вяду.

Нябёс асколак у ваду
Глядзеўся і адбіў
Здзіўленне:
Бо вось ужо мяне

Вядуць
Яны — імклівыя імгненні.
І падаецца ў скрусе
Мне:

Спынюся,
Пойдуць без мяне.

На хутары

Чакаю «хуткую дапамогу»
Ды малюся пану Богу.

Кіроўца з «хуткай»
Надрэччам блукае,
Мой выклік на хутар
Кляне-мацюкае.

Гляджу на дарогу,
Схапіўшы за горла трывогу,
А доктар з «хуткай»
Знаць — не знае

12

Ружы, мальвы, рамонкі, вяргіні...

Клёны, ліпы, дубы, родны водар травы...

У клопотах — мужчыны й жанчыны...

у забавах сваіх — неўгамонне дзятвы...

А старым, як заўжды, — успаміны, —

час для іх сапраўды ўжо глыбока сівы...

Ну а моладзі — мары, сцяжыны, —

шлях наперадзе мроіцца, ішчасцем жывы...

І світаць дзень за днём для ўсіх сціплыны,

і зеніт над усімі святой чысціні...

І быцця вечны лад скрозь адзіны:

сей, прапалвай, выкопвай, выкошвай

ці жні...

Але ж вось бы ў здранцвенні стайш:

замест вёскі — сасоннік, напаятая ціш.

13

Замест вёскі — сасоннік, напаятая ціш.

Анідзе анікога, нічога.

Перасталі вакол гусці і цвісці, —

па-над ім у паветры — трывога.

Ужо дзесцігоддзі Ала ў небыці.

На дасвеці фашыскага погань

хіжа ўсіх спапяліла, хто мкнуўся знайсці

з сёл суседніх тут схоў-дапамогу.

Ля дзвюх тысяч — у жудасным тым стра-

хаціці.

Дзевяцьсот пяцьдзясят між іх — дзетак.

Хто ў агні, хто пад кулямі ў ішчыльным

кальцы...

...Ля дзвюх тысяч паставіць бы свечак...

Гнёткім знакам пра вогненны віхар-скавыш —

камень паклонны і крыж.

14

Камень паклонны і крыж.

Што там зязюлька няўтомна кукуе?..

Жорава што значыць клік?..

Ціша пра што так напружна пульсуе?..

Сойкі пранізлівы крык...

Што яна так пакаянна вяшчуе?..

Водар чаромхі пранік —

і хваляваннем балючым ішчыруе...

Вымкнуў з-пад воблака блік —

слізнуў на камень і крыж акрыяла...

Не, гэты кут — не тупік!

Не, гэта месца для мемарыяла!

І не будзе для памяці мглы

ля рачулкі Алы, ля рачулкі Алы...

15

Ля рачулкі Алы, ля рачулкі Алы,
ля звычайнай, урэшце, рачулкі

хаты вёсачкі дружна калісьці былі —
мо абапал адной толькі вулкі...

Ля радзімай і шчодрой рачулкі Алы,
што вілася цячэннем няхуткім,
у хацінах тых людзі рупліва жылі,
кукавалі над імі зязюлькі...

Ля дасюль яшчэ ўпартай рачулкі Алы,
што імкне да бярэзінскай плыні,
як бы раскашаваць вокал хатак маглі

ружы, мальвы, рамонкі, вяргіні!..
Замест вёскі — сасоннік, напаятая ціш.

Камень паклонны і крыж.

Віктар КУНЦЭВІЧ

***

Гонар высокіх гор —
Кратаць аблокаў рух...

Вёска Чырвоны Бор,
Сціпляя рэчка Друць,
Горы мяне гукалі,

Але я застаўся з вамі.
Друць, ты мяне наталыла.

Хваляй лагодзіла цела.
Вёска, як маці прымала,
Покуль не асірацела.

І да вяршыняў гор
Узняўся з душы дакор.

Фота Кастуся Дробіва.

Казімір КАМЕЙША

Паміж кубкам і вуснамі

3 новых запісаў

білася і на сушы, і на моры, і на небе. Калі чалавеку цесна ў грамадзе, ён пачынае адбівацца ад таго цясноцця локцямі, рассоўваючы рашуча іншых. Машыны, на жаль, локцяў не маюць. Таму церпяць іх твары, бакі, спіны. Вядома ж, разам з чалавекам. Але прымаўка «у цеснаце — не ў крыўдзе» прыдмана яшчэ задоўга да тае цеснаты для будучага яе апраўдання. А вы кажаце, што мінулае нас не апраўдае!..

***

Дом павінен быць домам, а не крэпасцю, як нехта гэтага хоча. Калі атрымаецца крэпасць, ёй адразу спатрэбіцца свая легенда. Не будзеце ж вы, пабудавашы дом, будавашы яшчэ і легенду. Тады і на жыццё часу не застанеца.

***

І плёткі, і чуткі — дзеці аднаго роду. Часта яны ходзяць у адзённы праўды. Гэта і ўлічваць тыя, хто навучыўся хлусіць пад праўду.

***

Жанчыны-паэты, якіх доўгі час у літаратуры называлі паэтэсамі, лёгка пагадзіліся на нашае — **паэтка**. Але не прайшло — **крытыкетка**.

Надронна гучыць — **міс Мінск**. А само сабой просіцца і гэтае — **міска**. Вядома ж, на тое ніхто ніколі не пагодзіцца. Заўсёды тут яшчэ застаецца намёк самой **табурэтка**.

***

Я ўжо аднойчы згадаў, як старэйшыя нашы творцы ў адначасе з капелюшоў, якія насілі для важнасці, перайшлі на модныя берэты. Многім нават пасваіў гэты цёмны блінок з жалудовым пуліскам на версе. Усе маладзейшыя падкласікі таксама дружна пераходзілі на берэтку. Па-іншаму іх называлі яшчэ безбрылёўкамі. Цікава, што сказаў бы Янка Брыль, які таксама насіў берэтку, калі б пачуў такое: «Вунь пайшоў Брыль у безбрылёўцы!»

***

Неяк само прамовілася гэтае даўняе вясёлае слова «флірт». Унук быў нападгатове:

— Не флірт, дзеда, а фільтр.

— Не, дзеткі, не памыліўся я. Твой фільтр ачышчае, а мой флірт заручае. А што гэта такое, я ўжо табе толкам і не патлумачу. Падрасцеж — сам даведасяся. А маё ўсё, не лепшае ў жыцці, пачалося з яго, з флірту...

***

Смех праз слёзы — як і дождж праз сонца. Нічога ён добрага не абяцае, а здзіўляецца і задумацца змушае. Без прычыны такое не бывае. Але нашошта шукаць прычыну? Калі табе смешна — трэба смяяцца. Калі праз сонца прабіваецца дождж, ён жа таксама смяецца разам з сонцам.

***

Калі не ўмееш здзіўляць — вучыся здзіўляцца. Гэта не адно і тое ж, але ўсё ж нейкая заяўка пра сябе самога.

***

На руцэ яго не хапала аднаго пальца. Якраз указальнага. Ніхто ніколі не дапытваўся, дзе і як яго страціў. Казалі, што адрэзаў у сячкарні. Сам ён, стары жартаўнік, хваліўся, што адгрыз алігатора, калі ён купаўся ў нейкім афрыканскім вадасховішчы. Але ўсе ведаюць, што ён ніколі не быў у той Афрыцы. Выдумляка... Але як дасціпна даказваў сваю правагу! Калі быў у чымсьці перакананы, дык махаў рукой і крычаў: «Ды я гэта ведаю, як свае чагыры пальцы!» І спрачацца пасля гэтага ніхто з ім не адважваўся.

***

Сёння ў нас і гэтак умеюць цаніць літаратуру. Калі мой знаёмы захацеў аддзячыць дзяўчыне за нейкую добрую паслугу і тут жа пацягнуўся да тэчкі: «Дык я ёй кніжку з аўтографам перадам праз вас», яму той, праз каго і збіраўся калега перадаць тую кнігу, сардэчна параіў: «Можна, кнігі і не трэба. Лепш напішыце свой аўтограф ёй на шакаладцы».

***

У вялікім хоры можна спяваць і не голасам, а толькі адкрываючы рот ці варушачы губамі. Не дай бог тут пакрыўдзіць каго з прафесійных харыстаў. Гэта я не пра іх. Але сёння і многія салісты карыстаюцца тою самай хітрасцю. Яны толькі адкрываюць рот, а спявае за іх тая самая «фанера»-фанэраграма. Ад А. Вялюгіна я чуў нават выраз «фанерны паэт». Не хочацца называць праззвішча, каму гэта адрасавалася.

Яшчэ адна ісціна. Руху ў прыродзе перашкаджаюць тры рэчы: **застаяласць, заляжаласць і засядзеласць**. А як жа змагацца з імі? Ды проста — трэба рухацца.

***

Выплылі раптам з памяці тры вершаваныя пачаткі з пераканаўчым словам «**трэба**»:

1. «Трэба на песень...» (Янка Купала)

2. «Трэба дома бываць часцей...» (Рыгор Барадулін)

3. «Каб любіць Беларусь нашу мілую, // Трэба ў розных краях пабываць...» (Алесь Ставер).

Можна больш і не трэба таго «**трэба**»? Але чаму ж, у рангу вядомасці можна і больш...

***

Зноў слухаю ранішні прагноз надвор'я. Тое, што за акном, ужо ведаю. Слухаю, што будзе днём: «Днём, магчыма, дождж...» А я, магчыма, зноў не згаджуся з сіноптыкам. Але супакойваю сябе: ён жа не ведае, што будзе, а толькі прагназуе.

***

Газета называлася «Івенецкая правда», выдавалася на рускай мове. А ён, несумленны селькар з вёскі, узяў ды схлусіў у ёй. Напісаў пра тое, чаго і не было ў вёсцы. За гэта зусім не злосна папракнуў яго родны бацька: «Што ж ты жэш праўдзе ў вочы?!. Не было ж такога. Ты ж паглядзі, што ў загаловку напісана... «Праўда» напісана». А сын адразу апраўдвацца: «А я ў заглавак і не паглядзеў...»

***

Пчаляр шчаслівы бывае не тады, калі выдасца светлае меданоснае лета, а тады, калі яго пчаліныя сем'і ўдала перазімуюць. Гэта я засвоіў яшчэ з дзяцінства. Было ў нас некалькі вулляў сваіх пчол. І сёння памятаю і бачу, як бацька мой у мароз ды завею тупае ля тых вулляў ды прыкладае вуха да кожнага: «Ці гудуць, ці жывыя хоць?» Памятаю і прымаўку-жарт ад бацькі: «Добрыя пчолы і зімой мёд бяруць, але бяруць яго ў самога пчаляра». Як я сёння разумею, у нас былі пчолы добрыя. Дабравата давалі ім цукру на зімовы падкорм. І думаю, што не я адзін уваходзіў у жыццё з пчалярскай вершаванкай:

Дрэнь і пчолы,

Дрэнь і мёд,

Дрэнь і Ванька-пчалавод.

Праўда, я крыху адступіў ад арыгінала. Там слова «дрэнь» гучала значна мацней. Але яно не надта здатнае для друку...

***

Смешна глядзіцца пушчанскі дзядок у модным гарадскім гарнітурчыку. Гэта ўжо ўнукі апранаюць яго ў сваё неданашанае. А ён сядзіць на лавачцы пад ліпаю ды і кажа: «Цяпер таго, што апранаць, у мяне больш, чым таго, што есці і піць». Я падтакваю дзеду, бо і сам ужо даўно дзед:

— Тое, што піць і есці, у іх і ў саміх не лішняе...

— Добра, што апранаюць, — падтрымлівае мяне яшчэ адзін «таксама дзед». Гэты сядзіць увесь у зялёным — распрануў свайго ўнука-вайскоўца. Ад адзення пераходзім крыху ніжэй. Працягвае той, хто і пачынаў гаворку: — А боты я, дзед, нашу яшчэ з нагі свайго дзеда. Бо ўнукавы — куды мне? У яго ногі, як лыжы. Не разумею, куды растуць гэтыя маладыя... Ва ўсім нашым родзе былі ногі малыя.

— Таму яны ўжо не ходзяць, а толькі ездзяць, — падсумоўваем мы сваю гаворку. — Праўда, ездзяць не на лыжах, а на колах...

***

Існуе ў жыцці шмат унутрана-няўлоўнага, закадзіравана-таямнічага, што падказвае сэрцу толькі сама паэзія. Як і гэта: перад тым, як узысці і прарасці, зярняты ў глебе перамаўляюцца між сабой, каб узысці і прарасці дружна. Хто гэта чуў? Ён, паэт, і чуў.

Гэта ж і з зернем слоў. Яны перамаўляюцца, пульсуюць у крыві чалавека, трываюць сэрца, перарастаюць у думкі і пачуцці. Хто гэта ведае? Ён, паэт, і ведае.

***

Сёння, калі ў мяне ўзнікаюць нейкія цяжкавырашальныя пытанні (а ў каго іх не ўзнікае?), мне тут жа раець: «Ёсць усемагутны інтэрнэт, а ў ім ёсць усё, што трэба чалавеку». А там жа кормяць нас такой несмаччу. А мы, ненаежныя, уплятаем гэта ўсё са смакам.

***

І так улындзіў раптам лівень, ды яшчэ з градам, а схвацца няма дзе — адно поле навокал. І мы хаваліся тады ў той лівень. А куды было хавацца?! Гэты ўспамін для мяне дарагі тым самым словам «**улындзіў**». І, відаць, яно ўжо не толькі наша, стаўбцоўскае. Сам яго ўжываю ўжо даўно. Ці я за яго, ці яно за мяне хапаецца?

***

Гэты беланаліўны яблык выпіў ужо столькі сонца, што раскалоўся і пачаў запякацца, але яшчэ трымаецца за сваю галіну. Яго ўжо надкусіў сам верасень. Усё пераспялае часам вартае жалю, як, урэшце, і недаспелае. Усё ў прыродзе павінна ведаць сваю пару!..

***

Нельга ў чужую хату заходзіць без паклону. Але ж не ўсе да яго звыклія ды і прывучаныя. Да паклону можна прывучыць і нізкім дзвярным прахоном у хаце: не хочаш пакланяцца гаспадару — атрымлівай гуз на галаве! Таксама навука...

***

Цені не надта далёкіх продкаў сядзелі разам з ім за адным сталом. Але чарку падумаў толькі ён адзін і сам паступова ператвараўся ў цень.

***

Азёрны пясчаны бераг, які ўвесь час аблівала нейкая самотлівая хваля, быў услаўны мноствам іскрыстых ракавінак. У народзе іх яшчэ называюць жабынімі начоўкамі. Тут адразу — паэтычны вобраз. Мясцовыя ўмельцы з іх часам выштукоўваюць зусім нядрэнныя сувенірныя цацкі. Цацкі цацкамі, а мне сам бераг нагадаў таксама нейкія начоўкі, дзе я пад той надвосеньскі холад яшчэ хораша паплёскаўся.

***

Мама мая мала бачыла свету, хоць харагі і лічыла вялікім багаццем чалавека. Самай вялікай дарогай для яе сталася паездка ў колішні Ленінград цягніком, дзе звій гняздо яе малодшы сын. Часта потым згадвала той шлях, дзе нават меліся нейкія прыгоды. Яны ж заўсёды здараюцца ў вялікай дарозе. А ў размовах часам жартавала: «Папаездзіла я нямала. І ўсё на качарзе, каля сваёй печы...»

***

Электрычка на Рудзенск. Дзверы расчыняюцца, і ў вагон, чапляючыся цяжкімі сумкамі, заходзіць жанчына. Пачынаецца рэклама:

— Ёсць пластыр, нядорага — адзін рубель за ўпакоўку, ёсць рукавіцы рабочыя — адзін рубель за пару, ёсць штаны — па 10, 20 і 25 рублёў... Ёсць... Словам, усё ў мяне ёсць — купляйце.

Не стрымаўся пасажыр, што чытае газету: — Добра, калі ў цябе ўсё ёсць, а ў мяне грошай няма, каб ты ведала.

Жанчын пры рабоце лепш не чапаць, бо пачалося:

— Ну, няма, дык і сядзі сабе. Разумны надта...

Жанчына хапае сумкі, і голас яе чуваць ужо ў іншым вагоне. Там тая ж самая рэклама.

...Работа... Рынак... Раніца... Рудзенск... Усё на «Р» і ўсё ў руху.

***

Любімым словам у Антона Бялевіча было «сабака». І пахвалу чалавеку ён звычайна выказваў толькі гэтымі словам. А неяк пахваліў маладога паэта:

— Глядзі ты, здорава напісаў, сабака! Тут нехта не ўстрымаўся: «Антон Пятровіч, ну які ж ён сабака?» Паэт заўсміхаўся:

— Сабака-сабака!.. Я ж не сказаў, што ён сукін сын...

***

У тую перабудовачную неразбярэху, каб зарабіць нейкую капейку, везла яна ў Смаленск нейкія малочныя прадукты. Ды спазнілася. Цягнік ужо крануўся, а яна бяжыць з дзюма цяжэзнымі сумкамі ды крычыць праз плач:

— Людзі, пачакайце!..

— Ты яшчэ «тпру» гукні, — пасмяяўся нехта ў яе з-за спіны.

***

Дзіўна гэта: нават самыя сумныя песні людзі спяваюць, а не плачуць. Плачуць тыя, хто іх слухае.

Дзе жывуць цуды?

Новая кніга пісьменніцы Алены Масла «Адкрыцці стагоддзяў» выйшла ў выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі»

Каб пабачыць цуды, неабавязкова выпраўляцца ў далёкія падарожжы. Варта ўважліва паглядзець вакол: прыручаныя цуды суседнічаюць з чалавекам. Новая кніга Алены Масла «Адкрыцці стагоддзяў», выдадзеная ў серыі «Беларуская дзіцячая энцыклапедыя», расказвае менавіта пра іх: электрычнасць, водаправод, камп'ютар, сацыяльныя сеткі, караблі, аўтамабілі, радыё, інтэрнэт... Пазнавальныя нарысы, якія складаюць выданне, абавязкова ўтрымліваюць інфармацыю пра беларусаў ды іх дасягненні ў адпаведнай галіне.

Напрыклад, з кнігі вы даведаецеся, што зрабілі для развіцця ракетабудаўніцтва і асваення космасу выхадцы з беларускіх земляў Казімір Семяновіч і Барыс Кіт, якім бачыўся космас Язэпу Драздовічу тады, калі да яго асваення былі дзесяцігоддзі. А ці ведалі вы, што Пол Бэрн,

«бацька» інтэрнэту, нарадзіўся ў Гродне? Наш зямляк Наркевіч-Ёдка, згодна з захаванымі дакументамі, раней за ўсіх вынайшаў радыё, але не зафіксаваў сваё адкрыццё, бо быў заняты даследамі з электрычнасцю. Дзе ў Беларусі можна атрымаць «марскія» прафесіі? Што за славуцья Кася і Бася ў Гродне? Пра гэтыя ды іншыя цікавосткі чытачы даведаюцца з выдання «Адкрыцці стагоддзяў».

Кніга напісана жывой мовай. Гісторыі, расказаныя Вучонымі Рыбамі, Мячом-прафесарам, Ягусяй Прыўкраснай, казачнікам Баем, чытаюцца з цікавасцю і добра запамінаюцца. Бонусам кнігі будзе жартаўлівая віктарына, з якой чытачы даведаюцца, якія казачныя прадметы і героі ўвасобіліся ў сучасным жыцці. Ёсць і практычныя парады па стасунках у сацыяльных сетках, па захаванні экалагічнага асяроддзя і інш.

Выданне цудоўна аформлена. Спалучэннем фотаілюстрацый і графічных малюнкаў выдатнага мастака Віталія Дударэнкі, В. Арлова стварыла сучасны дызайн выдання.

Калаж Віктара Калініна.

Кніга прызначаецца як дзецям, так і для правядзення заняткаў на ўроках. Выдаўцы спадзяюцца, што энцыклапедыя будзе цудоўным падарункам, упрыгожыць кніжныя паліцы і дапаможа карысна бацькам час у сям'і і ў школе.

Алена БУЯШОВА

«Астрамечаўскі рукапіс». Трыццаты па ліку

Нагадаем, альманах выходзіць у штоквартал у Брэсце. Яго заснавальнікі — Брэсцкі раённы выканаўчы камітэт, аддзел ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Брэсцкага райвыканкама, Брэсцкае аддзяленне СПБ, Брэсцкая раённая бібліятэчная сетка. Рэдактар і ўкладальнік — Аляксандр Валковіч.

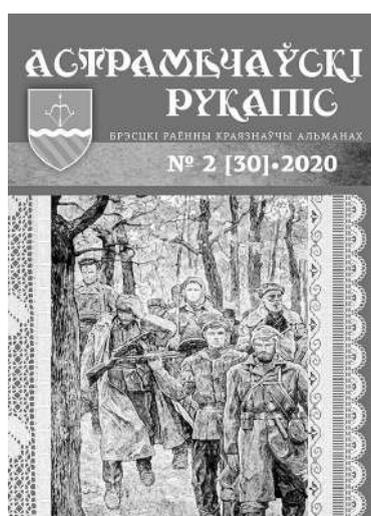
Другі ў 2020 годзе (і 30-ы з часу заснавання) нумар «Астрамечаўскага рукапісу» ў значнай ступені прысвечаны тэме Вялікай Перамогі. Зразумела, невыпадковай з'яўляецца рубрыка «Беларусь памятае». Тэма Вялікай Айчыннай, ушанавання памяці пра землякоў, якія загінулі, — у артыкулах, карэспандэнцыях Васіля Басацкага, Яўгена Бабенкова, Марыны Самасевіч, Аляксандра Коласава, Наталлі Талкачовай, Зоі Федчанкавай.

Матэрыялы досыць грунтоўныя, ілюстраваныя. У гэтым — таксама адметнасць краязнаўчага альманаха. Прайдзе час і, магчыма, адзінай публіцыстычнай, візуальнай і ілюстрацыйнай крыніцай да той ці іншай рэгіянальнай тэмы будуць якраз старонкі «Астрамечаўскага рукапісу».

Іншыя раздзелы, рубрыкі альманаха — «Святкаванне 75-годдзя Перамогі», «Астрамечава і астрамечаўцы», «Чароўныя спевы і паданні», «Народныя святы

і паданні», «Літаратурная сядзіба», «Вернісаж», «Калаўрот культурнага жыцця», «Старонкі гісторыі». У публікацыях — гісторыя і сучаснасць. Відавочна, што ў значнай ступені пазіцыя рэдактара выдання, заснавальнікаў якраз і заключаецца ў тым, каб адлюстравалі сучаснае жыццё рэгіёна.

Функцыянальна гэта, несумненна, апраўдана. Хаця хацелася б бачыць больш насычаным такі, напрыклад, раздзел, як «Старонкі гісторыі». У апошнім нумары змешчаны публікацыі «Гісторыя брэсцкай вёскі Аркадзія з XVII стагоддзя» Наталлі Шляжко і «Камень з вёскі Кабёлка Брэсцкага раёна, які крычыць» Віктара Гайдучыка. Дарэчы, пошук аўтара другога артыкула быў справакаваны ранейшай публікацыяй у «Астрамечаўскім рукапісе» — запісанага ў 2012 годзе студэнткай філфака Брэсцкага дзяржуніверсітэта падання ад жыхаркі вёскі Кабёлка. Так што, выснова наступная: чытайце ўважліва фальклорныя запісы, якія сістэмна друкуюцца ў альманаху.

Вось і ў гэтым нумары выдання доктар філалагічных навук Іна Швед змясціла артыкул «Русальны тыдзень на Берасцейшчыне», грунтоўна апісаўшы народную традыцыю. «Адным з вельмі шанаваных у народным календары жыхароў Берасцейшчыны тыдняў з'яўляецца Русальніца, якая пачыналася ў панядзелак пасля Сёмухі. У гэты час забаранялася прасці і ткаць, садзіць гародніну, гарадзіць плагі і падобнае. Асабліва сцерагліся працаваць у «Градовую» («Сухую») сераду (як і пасля Пасхі), каб не наклікаць градабой, навальніцу ці засушу», — пачынае расповед глыбокі знаўца берасцейскага і ўвогуле беларускага фальклору Іна Швед.

Далей ідуць запісы песень-вяснянак, звязаных з рытуалам гукання вясны. Адрас запісаў — вёска Ляплёўка Брэсцкага раёна. Фальклорныя матэрыялы, якія змяшчаюцца ў «Астрамечаўскім рукапісе», як правіла, з адпаведнымі каментарыямі, — добры ўзор выкарыстання фальклору ў вывучэнні пэўнай мясцовасці.

І выдатна, што ў рэдактара выдання ёсць такія памагаты, як кіраўнік лабараторыі «Фальклор і краязнаўства» Іна Швед.

Складзеныя разам, яе публікацыі ўяўляюць цэласную фальклорную рэгіянальнаўчую кнігу. І яе трэба было б выдаць асобна. Як прыватная, магчыма, у нейкай ступені суб'ектыўная парада для фарміравання зместу альманаха.

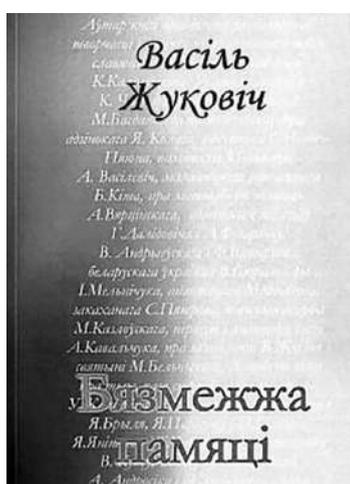
Варта было б надрукаваць у «Астрамечаўскім рукапісе» інструкцыю па арганізацыі фальклорных запісаў. Некалі такія практыкі былі ў краязнаўчых выданнях 1920-х гадоў. Можна нават перадрукаваць адну з публікацый славутага беларускага часопіса «Наш край». Альбо такую рэкамендацыйную інструкцыю з улікам сучаснага досведу выкладзе Іна Швед. Навошта гэта трэба? Каб прыцягнуць да запісаў новых патэнцыйных аўтараў — бібліятэкараў, супрацоўнікаў клубных устаноў.

«Астрамечаўскі рукапіс», які, безумоўна, з'яўляецца на свет і дзякуючы энтузіязму, публіцыстычным і краязнаўчым зацікаўленням Аляксандра Валковіча, — унікальны ўзор выдання краязнаўчай перыёдыкі ў нашай краіне. Прыйдзе час — і яго нумары складуць адметную краязнаўчую энцыклапедыю па вывучэнні жыцця Брэсцкага раёна.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

Святы агонь памяці

Мінскае выдавецтва «Каўчэг» выпусціла ў свет багатую на сустрэчы з рознымі героямі кнігу эсэ, партрэтаў, роздумаў «Бязмежжа памяці». Аўтар — вядомы беларускі пісьменнік Васіль Жуковіч.

У зборніку мастацкай публіцыстыкі літаратар выступае з разнажанравымі матэрыяламі, напісанымі на працягу многіх гадоў. Адкрываецца кніга трыпціхам «Сузор'я сусветнага зоркі», які прысвечаны народнаму песняру Беларусі Янку Купалу, класіку ўкраінскай літаратуры Тарасу Шаўчэнку, гению польскай паэзіі Адаму Міцкевічу. На старонках зборніка чытача чакаюць сустрэчы з Кастусём Каліноўскім, Максімам Багда-

новічам, Якубам Коласам, Кузьмою Чорным.

Васіль Жуковіч знаходзіць тыя словы, тыя адметнасці, якія робяць яго матэрыялы пра легендарных асоб беларускай гісторыі арыгінальнымі, вартымі ўвагі. Хаця, зразумела, і пра Каліноўскага, і пра Багданові-

ча, і пра іншых згаданых персанажаў напісана гэтулькі, што звычайнаму чытачу ўсё засвоіць не пад сілу. А вось мастацка-публіцыстычныя тэксты Васіля Жуковіча раю не абмінуць усім, каго цікавіць лёс беларускай культуры ў рэтраспектыве, для каго клопат пра Беларусь не з'яўляецца пустым гукам.

Большасць артыкулаў, эсэ, нарысаў зборніка «Бязмежжа памяці» — пра людзей, якія былі добра знаёмы Васілю Жуковічу. Як, напрыклад, у нарысе «Пакутнік XX стагоддзя» — пра Сяргея Новіка-Пеюна (1906—1994). Ледзьве не з першых радкоў аўтар дае характарыстыку гэтаму чалавеку, вылучае галоўнае, пра што далей выкладзе больш падрабязна: «Таленавіты — значыць небяспечны» — угадаўся дарэчы радок з верша Жэні Янішчыц. Менавіта небяспечным бачыўся Сяргей Новік-Пяюн як белапольскаму і нямецка-фашысцкаму, так і сталінскаму

рэжымам, якія надоўга вырвалі з рук творцы пяро і пэндзлік, скрыпку і ноты, пазбаўлялі самага дарагога — свабоды, адрывалі ад роднай старонкі, перарывалі сувязь з выдаўцамі і чытачамі, са школаю і сцэнаю, з усім беларускім асяроддзем, з крыніцамі духоўнасці, не давалі на ўсю моц разгарнуцца шматграннаму таленту, стараліся зламаць маральна, знішчыць фізічна. Гады ягоных зняволенняў склалі больш чым усё жыццё Максіма Багдановіча...»

Нарысы, эсэ пра Фёдара Янкуўскага, Ніла Гілевіча, Валянціну Коўтун, Генрыху Далідовіча, Міхася Казлоўскага, Уладзіміра Содаля, Міхаіла Фінберга, Эдуарда Зарыцкага, Яўгенію Янішчыц, Ніну Мацяш, Янку Брыля, Фелікса Баторына, Валерыя Стралко, Тамару Чабан, Яраслава Пархуту і шмат каго яшчэ ўражваюць дэталізацыяй, асабістымі ўражаннямі ад сустрэч з гэтымі асобамі ці з іх

творчасцю. Праз расповед пра пісьменнікаў, перакладчыкаў, кампазітараў, проста цікавых аўтараў людзей паўстае шырокі, сапраўды бязмежны свет Васіля Жуковіча.

Многія старонкі выдання так ці інакш звязаны з яго ўкраінскімі зацікаўленнямі, яго ўвагай да ўкраінскай паэзіі. На старонках зборніка мы сустракаем імёны Тараса Шаўчэнкі, Валерыя Стралко, Рамана Лубкіўскага, Дзмітра Белауса.

Лейтматывам кнігі мне бачацца і такія словы Васіля Жуковіча з артыкула «Як шануем і ўвекавечваем памяць?»: «Стаўленне да памяці знакамітых — ці не першы паказчык узроўню культуры. Узвядзём жа культуру ў культ!..» Відач, больш нічога і дадаваць не трэба, акрамя як павіншаваць Васіля Жуковіча і выдавецтва «Каўчэг» з выдатнай кнігай мастацкай публіцыстыкі.

Сяргей ШЫЧКО

СПАТАЛЯЮЧЫ СМАГУ СВЯТЛА

Нядаўна айчынны чытач займеў унікальную магчымасць пазнаёміцца з творчасцю аднаго з самых яркіх сучасных літаратараў Украіны — Васіля Слапчука. У выдавецтве «Колорград» за апошні час выйшлі дзве кнігі пісьменніка — «Каранацыя палявога рамонка» і «Кветкі на мінным полі», якія пераклаў на беларускую мову Мікола Адам.

Васіль Слапчук — вядомы ўкраінскі паэт, прэзізік, літаратурны крытык. Чалавек пакручанага лёсу, ён — спраўдны прыклад нязломнасці і велічы духу. Нарадзіўся ў 1961 годзе на Валыні, служыў у Афганістане, дзе атрымаў сур'ёзнае раненне, пасля якога застаўся інвалідам-вазочнікам. Скончыў факультэт украінскай філалогіі Луцкага педагагічнага інстытута імя Лесі Украінкі, даследаваў творчасць паэтаў-шасцідзясятнікаў, абараніў кандыдацкую дысертацыю. Але найперш — займаўся літаратурай, адзін за другім выдаваў паэтычныя зборнікі: «Як доўга тая вайна трывала», «Нямая зязюля», «Маўчанне адрасавана мне», «Укол гадзіннікавай стрэлкай», «Трыкніжжа Явіна», «Кропка ўнутры». Не менш ярка праявіў сябе Васіль Слапчук і ў якасці арыгінальнага прэзізіка, сведчаннем таму — аповесці «Праклён», «Клетка для неба», «Глобус Украіны», «Кенгуру памерам з цвыркуна», раманы «Сляпы дождж», «Дзікія кветкі»,

«Восень за шчакоў», «Жанчына са снегу». Пісьменнік з'яўляецца старшынёй Камітэту Міжнароднай літаратурнай прэміі імя Рыгора Скаварады «Сад боскіх песень», сябрам Камітэту Міжнароднай літаратурна-мастацкай прэміі імя Панцеляймона Куліша.

Паэзія Слапчука — вобразная і інтэлектуальная, асноўнае месца ў ёй займае парадокс як квінтэсэнцыя быцця, простага і ў той жа час супярэчлівага. Мастацкаму асэнсаванню творцы

Фота з асабістага архіва В. Слапчука.

падуладныя самыя разнастайныя тэмы: гэта вайна і каханне, ўзаемаадносіны людзей, прырода... Нездарма менавіта кветкі аздабляюць вокладкі абедзвюх кніг і фігуруюць у назвах і ў вершах. На першы погляд — зусім не

мужчынская справа — апяваць рамонкі, тым больш для чалавека, які зазнаў жудасць вайны. Але ўспомнім знакамітыя радкі папярэдніка Слапчука, класіка ўкраінскай літаратуры Івана Драча з яго хрэстаматыйнага верша «Сланечнік»: «...Поезіе, сонце мае оранжеве! // Шоміты якісь хлопчыско // Відкрывае тебе для себе, // Шоб стати навікі соняшніком». Глыбокі сімвалізм, пранікнёнае ў сутнасць жыцця і творчасці ўласцівыя пошукам Васіля Слапчука, які з'яўляецца годным прадаўжальнікам найлепшых традыцый украінскай літаратуры і ў той жа час плённа распрацоўвае наватарскую дзялянку.

Творчая супраца-дуэт з беларускім пісьменнікам і перакладчыкам Міколам Адамам падаецца ў гэтай сітуацыі цалкам заканамернай і натуральнай. Абодвух творцаў яднае падобнае рамантычна-філасофскае ўспрыманне рэчаіснасці, здольнасць адгукацца на праявы быцця, абвостранае адчуванне сучаснасці. Перакладчык здолеў перадаць сэнсавыя і эмацыйныя адценні паэзіі Васіля Слапчука. А ў адным з бліжэйшых нумароў часопіса «Малодосць» Мікола Адам прапануе беларускаму чытачу пазнаёміцца і з прозай гэтага адметнага ўкраінскага літаратара.

Янка ЛАЙКОЎ

Васіль СЛАПЧУК

3 трохкніжжа «Насупраць плыні травы»

Мне сумна,
бо ў маёй крыніцы
няма вокнаў.
Але вокнаў не мае
ніводная крыніца!
Божа, калі ж скончыцца
гэтая вайна
і я спатолю смагу
святла?

Дакараюць мяне, што з мноствам
дзяўчат сплю, а калі
з вінтоўкай спай,
нішто і слова не скажу.
Вінтоўка — невядома ад каго —
дзяржавай цяжарная,
нашэптывае мне ля скроні штоноч:
«Я яшчэ снайперская,
я яшчэ снайперская».
І толькі маці, як плакала,
так і плача, — нічым ёй не дагодзіш.

Даў патрымаць
жанчыне сэрца,
пакуль страляць буду,
а яна надкінула ўверх.
Пацэліў.

Вайна вабіць,
як спакуслівая жанчына.
Такая лёгкадупная,
але як дорага каштуе!

Пишу пра вайну.
І вы лічыце,
што я пішу пра вайну.
Насамрэч
я пішу зусім пра іншае.

Пераклад з украінскай
Міколы АДАМА

Сын Каменяра, дзіця Украіны

Імя ўкраінскага пісьменніка, навукоўца-хіміка, аднаго з першых украінскіх авіятараў Пятра Франко (1890—1941) малавядомае не толькі ў нас, але і ва Украіне. На бацькаўшчыне ён пакуль застаецца ў ценю свайго бацькі, сусветна вядомага пісьменніка Івана Франко (1856—1916), незадоўга да смерці намінаванага на Нобелеўскую прэмію. Аўтарам выдання «Пятро Франко. Авіятар, хімік, літаратар: біяграфічны нарыс», якое летась пабачыла свет у сталічным выдавецтве «Друк-С», з'яўляецца Юры Кур'яновіч.

Нашаму чытачу будзе цікава азнаёміцца з жыццёвым і творчым шляхам Пятра Франко — тым больш, што лёс яго ў нечым агульны з лёсамі многіх беларускіх пісьменнікаў той драматычнай эпохі: падпольная праца, скіраваная супраць палітыкі асіміляцыі і польскага нацыянальнага ўціску, пагрозы арышту, вобвыскі, звальненні з пасады, спробы знайсці прымяненне сваім прафесійным ведам у Савецкай Украіне і немагчымасць маўчаць пра тое, сведкам чаго ён быў: галадмор, рэпрэсіі НКВД (пры добрым разуменні немінухай расплаты за гэта). Калі тэрыторыя Галічыны, дзе жыў П. Франко, увайшла ў склад Украінскай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі, савецкая ўлада напоўніцу выкарыстоў-

вала пісьменніка ў прапагандысцкіх мэтах (што, дарэчы, не абмінула і беларускі творчы бамонд, варта згадаць хаця б Янку Купалу і Якуба Коласа)... Як значае Юры Кур'яновіч, на пасадзе дэпутата Народнага сходу Заходняй Украіны і Вярхоўнага Савета УССР Пятро Франко выявіўся далёка не пасіўным выканаўцам волі прадстаўнікоў улады, бо быў чалавекам з уласнай думкай і даволі незалежнымі ўчынкамі — дзякуючы дэпутацкім паўнамоцтвам нярэдка заступіўся за людзей і вырастоўваў іх ад арышту НКВД.

Тысячы суайчыннікаў — нашчадкаў бязвінна загінулых падчас рэпрэсій 1930 — 1940-х гадоў — не могуць прыйсці на магільны сваіх продкаў, бо ў лепшым выпадку ў дакументах аб рэ-

білітацыі значыцца толькі месца выканання прысудаў. Гэтаксама і родныя Пятра Франко не ведалі, дзе ён пахаваны (і ці быў пахаваны ўвогуле). Ніхто гэтага не ведае і дасюль. Дый пра смерць пісьменніка доўгі час амаль нічога не было ясна. І толькі расшыфраваная тэлеграма НКВД СССР ад 06.07.1941, накіраваная з Кіева наркаму дзяржаўнай бяспекі Усеваладу Мяркулаву (раскакрэчана ў 2016 годзе), сведчыць пра тое, як абарвалася жыццё адданага сына ўкраінскага народа: разам з іншымі нацыянальнымі дзеячамі П. Франко быў арыштаваны і расстраляны. Рэзалюцыя аб мэтазгоднасці расстрэлу падпісаная Берыям, Молатавым і Маленковым...

Акрамя расповеду Юрыя Кур'яновіча пра Пятра Франко пад вокладкай выдання змешчаны і творы апошняга: успаміны «Іван Франко зблізу (пяць партрэтаў)» — бадай, адна з першых спроб адлюстравання вобраза пісьменніка ў мастацкай літаратуры (цалкам па-беларуску друкуюцца ўпершыню) — і два аповяданні, таксама ўпершыню пераствораныя Ю. Кур'яновічам па-беларуску: «У Херсоне» і «Руды пацук». Напісаныя жывой каларытнай мовай, з немалой доляй гумару, яны распавядаюць пра вясёлыя

прыгоды: заляцанні да прыгожай паненкі і лоўлю пацука на гандлёвай барцы ўсёй яе камандай. Ва ўспамінах Пятра Франко пра бацьку расказваецца, як жыла сям'я вялікага пісьменніка, якімі былі ўзаемаадносіны

Іван Франко.

паміж пакаленнямі: утрымліваецца нямала звестак пра побыт і стасункі з сябрамі, сярод якіх былі знакамітыя пісьменнікі, навукоўцы, святары. У любога, хто азнаёміцца з акалічнасцямі жыцця ўкраінскага пісьменніка, хутчэй за ўсё з'явіцца жаданне адкрыць для сябе свет яго твораў. Менавіта ў гонар Івана Франко ў 1962 годзе горад Івана-Франкоўск атрымаў сваю назву, а заглавак алегарычнай паэмы «Каменяр» (дзе апісваецца барацьба ўкраінскага народа супраць нацыянальнага прыгнёту) стаў сімвалам адраджэння ўкраінскай культуры.

Каменярком сталі метафарычна называць і самога Івана Франко.

Не менш цікавым падаецца і нарыс Іванкі Міліянчук «Мая сястра Надзея Франко» пра ўнучку Пятра Франко, якая нарадзілася ў лагеры ў Запаляр'і, куды на کارжыныя работы ў шахты Варкуты была саслана дачка пісьменніка Вера (бо з пачатку вайны да яе заканчэння знаходзілася ў Германіі ў лагеры смерці Равенсбрук). Нарыс быў напісаны старэйшай сястрой Надзеі адмыслова для гэтага выдання. Пад вокладкай кнігі ёсць прысвячэнне: «Светлай памяці Надзеі Іванаўны Франко». Гавораць, што нічога выпадковага не бывае. Так, знаёмства аўтара гэтага выдання, перакладчыка твораў Пятра Франко з яго ўнучкай і праўнучкай вялікага Каменяра, якое адбылося падчас адпачынку, выпадковым назваць нельга: яго стала пачаткам цікавасці беларускага літаратара да творчасці вялікага сына вялікага бацькі, мэтанакіраванай пошукавай працы ў архівах і музеях Украіны. А таксама і доўгага, цёплага сяброўства з Надзеяй Іванаўнай.

Кніга адрасавана шырокаму колу чытачоў, гісторыкам і літаратуразнаўцам, усім, хто цікавіцца ўкраінска-беларускімі літаратурнымі сувязямі.

Яна БУДОВІЧ

Пад гербам Полацка і сцягам маладосці

Так называецца выстаўка, што працуе ў Музеі беларускага кнігадрукавання ў Полацку. На ёй прадстаўлены кнігі беларускіх пісьменнікаў XX—XXI стагоддзяў, звязаных з Полаччынай.

Выстаўка, прысвечаная маладой літаратуры, падаецца ў некалькіх аспектах: як творчасць маладых аўтараў, як літаратура новая, сучасная і як творы для юнацтва.

Мэтаю стваральнікаў гэтай часовай экспазіцыі было прадставіць літаратуру Полаччыны ў кантэксце беларускай літаратуры ад пачатку XX стагоддзя да нашых дзён. Таму матэрыялы знаёмяць з лёсам пісьменнікаў 1920—1930-х гадоў, з дзейнасцю літаратурных арганізацый «Маладняк», «Узвышша», расказваюць пра пачатковы перыяд у творчасці пісьменнікаў, якія прыйшлі ў літаратуру ў пасляваенны перыяд, паказваюць асноўныя літаратурныя беларускія часопісы для моладзі («Маладосць», «Першацвет»), а таксама серыі кніг маладых аўтараў.

Калі гаварыць пра паэтаў, якія засталіся ў гісторыі нягледзячы на малады ўзрост, немагчыма не ўспомніць Паўлюка Багрыма і яго адзіны вядомы верш «Зайграй, зайграй, хлопча малы...», напісаны ў 16-гадовым узросце, альбо Максіма Багдановіча, які пражыў усяго 25 гадоў і паспеў выдаць адзіны зборнік «Вянок» (1913), прысвечаны памяці публіцыста і літаратуразнаўцы Сяргея Палуяна, які пражыў усяго 20 гадоў. Жыццё паэта, вядомага пад псеўданімам М. Арол (сапраўднае імя — Сцяпан Пяцельскі) таксама аказалася кароткім — каля 27 гадоў. З першым вершам М. Арол выступіў у друку ў 1909 годзе ў газеце «Наша ніва», падрыхтаваў кніжку паэзіі «Лірнік» і ў 1913 годзе паслаў у Віленскае выдавецкае таварыства, але выхаду яе перашкодзіла Першая сусветная вайна. Таму зборнік пабачыў свет толькі ў 1991 годзе. Менавіта гэтым асобам прысвечаны першы тэматычны блок выстаўкі.

Большасць літаратурнай моладзі пачатку XX стагоддзя была звязана з газетай «Наша ніва». Менавіта на яе старонках упершыню былі апублікаваны многія творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Цёткі, Алесь Гаруна, Змітрака Бядулі, Максіма Гарэцкага, Цішкі Гартнага, Каруса Каганца, Канстанцыі Буйло, Алесь Гурло, Янкі Журбы і іншых тагачасных творцаў. А ў 1920-я гады аўтары гуртаваліся вакол часопіса «Маладняк», пры якім і ўзнікла аднайменнае Усебеларускае аб'яднанне паэтаў і пісьменнікаў, што дзейнічала з лістапада 1923 года да лістапада 1928-га, мела філіялы ў Мінску, Бабруйску, Барысаве, Віцебску, Гомелі, Клімавічах, Магілёве, Оршы, Полацку, Слуцку, а таксама ў Смаленску, Ленінградзе, Празе і Рызе.

Полацкую філію заснаваў дваццацігадовы паэт Алесь Дудар. На пачатку ў яе ўваходзіла ўсяго 7 чалавек. У гэты час Полацк і шэраг раёнаў Віцебшчыны былі далучаны да БССР, установы пераводзіліся на беларускую мову, амаль пры кожнай з іх ствараліся гурткі па яе вывучэнні. Галоўным жа цэнтрам літаратурнага жыцця тагачаснага Полацка стала газета «Чырвоная Полаччына» (былая рускамоўная газета «Полоцкий пахарь»). У 1925 годзе Дудара змяніў Андрэй Александровіч, затым прыехалі Алесь Звонак

і Валерый Маракоў. У розныя часы сябрамі Полацкай філіі «Маладняка», апрача ўжо згаданых, былі Пятрусь Броўка, Эдуард Самуйлёнак, Ян Скрыган, Сцяпан Сямашка, Паўлюк Шукайла, Тарас Хадкевіч, Сымон Хурсік, Ганна Брэсцкая і многія іншыя.

Варта зазначыць, што Полацк з'яўляўся цэнтрам літаратурнага жыцця і для жыхароў наваколля. Сымон Хурсік пасля заканчэння Мінскага педтэхнікума настаўнічаў у Валынцах, неўзабаве пераехаў у Полацк, пачаў працаваць у «Чырвонай Полаччыне» і нават нейкі час узначальваў полацкі «Маладняк». Ян Скрыган і Паўлюк Шукайла працавалі ў Расонах, але прымалі актыўны ўдзел у жыцці полацкіх маладнякоўцаў.

Полацкая філія паспела выдаць тры літаратурныя альманахі: «Надзвінне» (1926), «Росквіт» (1927) і «Зарніцы» (1928). Менавіта па назве першага зборніка і пачала называцца літаратурная арганізацыя «Надзвінне», адноўленая ў 1946 годзе пры непасрэдным удзеле вядомага ў будучым беларускага пісьменніка, а тады — маладога літаратара Алесь Савіцкага.

На выстаўцы можна пабачыць як арыгінальныя выданні маладнякоўцаў 1920—1930-х гадоў, так і кнігі пазнейшага часу гэтых жа аўтараў. Многія з іх сталі ахвярай рэпрэсій у жадлівыя 1930-я гады, а іх творы надоўга былі забаронены і забытыя.

Распавядае выстаўка і пра пачатак творчай дзейнасці пісьменнікаў, якія прыйшлі ў літаратуру ўжо ў пасляваенны перыяд. Прадстаўлены першыя кнігі нашых знакамітых творцаў XX стагоддзя. Так, Іван Мележ — Народны пісьменнік БССР, аўтар славаі «Палескай хронікі» — першы зборнік аповядаў «У Завіруху» выдаў у 1946 годзе. Яшчэ адзін Народны пісьменнік БССР — Іван Шамякін — дэбютаваў раманам «Глыбокая плынь» у 1949 годзе. Уладзімір Караткевіч пачаў друкавацца ў 1951 годзе ў аршанскай раённай газеце. Першы ж яго зборнік «Матчына душа» пабачыў свет у 1958 годзе. Потым былі «Вячэрнія ветразі», «Блакит і золата дня» ды іншыя кнігі.

Але ў цэнтры ўвагі, вядома ж, і тут полацкія аўтары, сярод якіх ганаровае

месца належыць Генадзю Бураўкіну. Таленавіты паэт-лірык і адначасова дзяржаўны дзеяч (узначальваў Дзяржаўны камітэт БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні, быў пастаянным прадстаўніком Беларускай ССР пры ААН) пачаў свой творчы шлях таксама са старажытнага Полацка. Пісаць вершы ён паспрабаваў яшчэ ў школе, а ўпершыню надрукаваўся ў 1952 годзе ў полацкай газеце (у 16 гадоў). Першы зборнік «Майская просінь» трымаў у руках у 1960 годзе. На выстаўцы прадстаўлены і першыя кніжкі паэта, і фотаздымкі з сямейнага архіва, перададзеныя ў музейныя фонды роднай пляменніцай Генадзя Мікалаевіча.

Ёсць на вітрынах экспазіцыі і першыя зборнікі Рыгора Барадуліна — апошняга на сёння Народнага паэта Беларусі (званне было прысвоена ў 1992 годзе) — «Маладзік над стэпам», выдадзены ў 1959 годзе; у 1961-м выйшаў ужо другі — «Рунець, красавіца, налівацца». Цікава, што асобнік кніжкі, што захоўваецца ў музейных фондах, мае дароўны надпіс маладога паэта, адрасаваны родным Генадзем Бураўкіна, з якім яны вучыліся на адным курсе ў БДУ: «Дарагім бацькам Генадзем са шчырай падзякай за гасціннасць і ласку. Рыгор. 19.VIII.67 г.».

Літаратурныя традыцыі, закладзеныя ў Полацку «маладнякоўцамі», не толькі не зніклі, а працягвалі развівацца. Літаратурнае жыццё гуртавалася ў асноўным вакол полацкай газеты, якая неаднаразова мяняла назву. Так, з полацкай

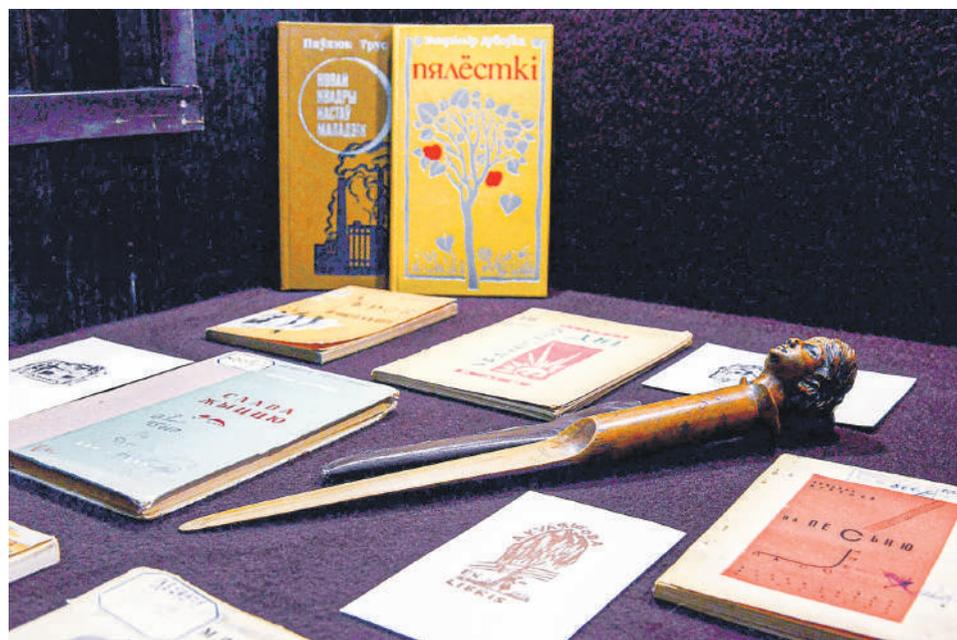
кніжка таленавітай навапалчанкі Зара славы Камінскай «Русалкі клічуць».

Па сёння ў Полацку існуе літаратурнае аб'яднанне «Надзвінне». У розны час яго ўзначальвалі Алесь Савіцкі, Валянцін Лукша, Ян Стадольнік, Міхась Барэйша, Юрась Касцюк, Герман Кірылаў, Лера Сом, Мікалай Балдоўскі, цяпер — Валянціна Сопікава.

А ў 1993 годзе менавіта на Полаччыне ўзнікла Таварыства Вольных Літаратараў. Таварыства ў сваю чаргу мела філіі ў Мінску, Гродне, Брэсце, але Полацкая лічылася галоўнай. Узначаліў яе Алесь Аркуш. Пісьменнік хоць і нарадзіўся ў Жодзіне, але праз яго працу Полацк стаў асяродкам актыўнага літаратурнага жыцця на Беларусі. З 1993 года ўручаецца штогадовая літаратурная прэмія ТВЛ «Гліняны Вялес», якая прысуджаецца за лепшую мастацкую кнігу на беларускай мове.

Маладая літаратура — гэта яшчэ і творы дарослых аўтараў, напісаныя для моладзі і пра моладзь. Такія тэмы, як першае каханне, узаемаадносінны бацькоў і дзяцей, першыя жыццёвыя выпрабаванні заўжды застаюцца актуальнымі. Як тут не згадаць «На прасторах жыцця» Якуба Коласа, «Пачакай, затрымайся» Алены Васілевіч, нядаўнюю кніжку Валерыя Гапеева «Мая мілая ведзьма»...

Вялікім попытам у моладзі карысталіся і карыстаюцца творы прыгодніцкага, якія забяляюць і вучаць адначасова. Некалькі пакаленняў беларускіх чытачоў выраслі на кніжках Янкі Маўра і Уладзіміра Караткевіча. Цяпер жа адзін

аб'яднанай газетай «Сцяг камунізму» звязаны лёс Навума Гальпяровіча, які ў ёй працаваў у 1967—1977 гадах. З 1980 года карэспандэнтам гэтай жа газеты стаў Міхась Барэйша. А вось Алесь Замякоўскаму пашанцавала працаваць ужо ў «Полацкім весніку». Першыя зборнікі названых аўтараў таксама паказаны на выстаўцы.

Многія беларускія пісьменнікі ўпершыню ўбачылі сваю кніжку, выдадзеную ў серыі «Першая кніга паэта» (выходзіла з 1968 г.) або «Першая кніга прэзіка» (з 1971 г.), што выпускаліся выдавецтвам «Мастацкая літаратура». У музейнай калекцыі ёсць першыя выданні полацкіх аўтараў Германа Кірылава, Іны Снарскай, Уладзіміра Арлова, Леры Сом ды іншых нашых землякоў.

Сёння ў Беларусі выходзяць шматлікія серыі кніг маладых аўтараў, сярод якіх «Дэбют» (выдавецтва «Мастацкая літаратура»), «Пункт адліку» (выдавецтва «Кнігазбор») і іншыя. У 2017 годзе ў серыі «Пункт адліку» выйшла першая

з самых папулярных жанраў — фэнтэзі, у якім апошнім часам з'яўляецца ўсё больш новых імёнаў (Аляксей Шэін «Сем камянёў», Кацярына Мядзведзева «Разламышкі майстра Люфта», Ксенія Штальнікова «Адваротны бок люстра»), Яніна Пінчук «Горад мрой» ды іншыя). Сярод іх — і кніга супрацоўніка Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка Валерыя Ледніка «Карона Эрыдана».

Апошні блок выстаўкі ўяўляе сабой нібы частку пакоя сучаснага падлетка, дзе не ў зусім ідэальным парадку суседнічаюць кніжкі, дыскі з фільмамі, баксёрскія пальчаткі і падобнае.

Выстаўка будзе працаваць амаль да канца лета, а тым часам супрацоўнікі музея рыхтуюць ужо наступную — прысвечаную 30-годдзю Музея беларускага кнігадрукавання, якое ён адзначыць 8 верасня.

Вера АШУЕВА,
вядучы навуковы супрацоўнік
Музея беларускага кнігадрукавання.
Фота Кірыла Смалякова

Дзе жыве дамавік?

Куды з усіх дарог імкнецца чалавек раздзяліць крадасць перамог і дасягненняў альбо з надзеяй знайсці падтрымку і паразуменне ў жыццёвых выпрабаваннях, складаных сітуацыях? Туды, дзе нават сцены лецаць і даюць сілы, абараняюць ад нягод знешняга свету. Месцамі сілы для беларусаў спакоў вакоў быў агмень роднай хаты, сэрца сям'і.

Жыллё — адзін з найважнейшых сімвалаў культуры. Са словам «хата» можна суаднесці ўсе важнейшыя катэгорыі выяў свету ў сьвядомасці чалавека. Літаратурна-этнаграфічная экспазіцыя «Мова хаты», створаная ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, знаёміць з традыцыямі беларускага жылля. Матэрыялы выстаўкі ілюструюць традыцыйныя святы, абрады і звычкі беларусаў, распавядаюць пра тое, як будавалі нашы продкі.

Род-продак-родны-радзіма-народ-прырода-ўраджай-адраджэнне — словы з аднолькавым каранем як звёны ланцужка, што злучае мінулае з будучыняй, трымае беларуса неадлучным ад сваёй зямлі, Айчыны, дзе той у маленстве робіць першыя крокі, наталяецца з крыніц духоўнага святла, шануе памяць продкаў і аднойчы сам сыходзіць да дзядоў, каб адтуль ужо разам з імі маліцца за нашчадкаў і ментальна дапамагачь ім нябачнай прысутнасцю побач... Асноўныя паняцці светабудовы беларуса, якія адлюстроўваюцца ў пабудове хаты, і закладзены ў канцэпцыі выстаўкі. Экскурсія па экспазіцыі будзе цікавай у першую чаргу дзецям, якія выраслі ў горадзе. Не ўсе яны маюць у вёсцы бабуль і дзядуль — многія не знаёмыя з сялянскім побытам. Рэчы, што можна пабачыць на выстаўцы, — посуд, у якім гатавалі і захоўвалі ежу, прылады працы, дзіцячыя цацкі і нават самаробныя музычныя інструменты — спрыяюць лепшаму разуменню дзецьмі таго, як здаўна жылі нашы продкі, што яны рабілі ў вольны час, як вухаўвалі малых, прывучаючы да працы, як здабывалі хлеб.

Падчас экскурсіі на экспазіцыі «Мова хаты».

Дзякуючы экспазіцыі можна адчуць атмасферу і судакрануцца з эстэтычным светам вясковай хаты канца XIX — пачатку XX стагоддзя. Ідэю выстаўкі па-мастацку ўвасобіў Генадзь Чысты. Наведвальнікі трапляе ў імправізаваную хату з вокнамі-вітрынамі. Знаёмства з выстаўкай пачынаецца з галоўнага элемента, вакол якога выбудоўваецца ўсё астатняе — як быццам пераступіўшы парог хаты, госьць адчувае цяпло напаленай печы, удыхае водар страў, якія ў ёй гатуецца. З печку звязаны шматлікія павер'і і звычкі. Так, пераязджаючы са старой хаты ў новую, гаспадар павінен быць узяць і пакласці жар з адной печы ў другую, каб і там цяпло было нязводным... У падпечку альбо ў коміне жыву дамавік, душа продка, яд якога і пайшоў род — таму і дамавік у добрага гаспадара заўжды быў у пашане.

Як і ў традыцыйнай хаце, па дыяганалі ад печы ў экспазіцыі прадстаўлены чырвоны кут — месца на сцяне, дзе ў аздабленні ручнікоў былі ўсталяваны абразы. Пад

імі — самае ганаровае месца за сталом, покуць, якое зазвычай займаў старэйшы ў сям'і. Дзяжа для хлеба на сталае, змайстраваная гаспадаром хаты калыска для немаўляці, прымацаваная да бэлькі, першыя кніжачкі пачатку XX стагоддзя, па якіх дзіця вучылася чытаць, і дзіцячы часопіс «Заранка», традыцыйныя мужчынскія і жаночыя строі, прылады для хатняй працы, багатая калекцыя ручнікоў — ва ўсіх прадметах, што ўпрыгожваюць экспазіцыю музея, аўтар навуковай канцэпцыі выстаўкі Святлана Кажамыка ўвасобіла адну з галоўных асаблівасцей беларускага менталітэту: імкненне да эстэтыкі, мастацкі густ, пачуццё прыўкраснага. «Менавіта гэтая ўласцівасць нашага народа найбольш уразіла мяне, дзіця асфальту ў трэцім пакаленні, калі пачала вывучаць народны побыт», — распавяла экскурсавод Эліна Свірыдовіч.

Каб дзеці, перанасычаныя новай інфармацыяй, не стамляліся, падчас экскурсіі прадугледжаны майстар-класы па стварэнні выцінанак. Таксама словамі, якія з'яўляюцца ключавымі ў хатнім побыце, школьнікам прапануецца запоўніць крыжаванку. Адмыслова для іх распрацаваны «Загадкі з хаткі». Дарэчы, азнаёміцца з экскурсіямі і адгадаць загадкі можна і анлайн на сайце музея і на музейных старонках у сацыяльных сетках. На канале YouTube у праекце «Чытанка-ліставанка» ёсць магчымасць праслухаць казкі Уладзіміра Караткевіча «Чортаў скарб» і «Кацёл з каменьчыкамі», беларускія народныя казкі ў перакладзе Уладзіміра Ягоўдзіка ды некаторыя іншыя, прадстаўленыя на выстаўцы ў розных выданнях. Акрамя матэрыялаў, узятых з фондаў устаноў, у экспазіцыі выкарыстаны прадметы з фондаў Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту, са збору фальклорнага ансамбля «Вербіца».

Не толькі дзецям, але і дарослым будзе цікава наведаць выстаўку: кожны адкрые для сябе штосьці новае. Экспазіцыя чакае гасцей да 8 верасня.

Яна БУДОВІЧ
Фота Алісы Ярашэвіч

У госці да «Слова»

Акунцуца ў свет міфалогіі Старажытнай Русі, згадаць старонкі гісторыі станаўлення беларускай дзяржаўнасці, заснавання нашай сталіцы (а тады — горада на берагах Нямігі, дзе не раз адбываліся бязлітасныя сечы), прасякнучца духам велічы і ўшанаваць памяць слаўных князёў ды шматлікіх абаронцаў-дружыннікаў, якія не шкадавалі ўласных жыццяў на полі бітвы, запрашае часовае літаратурна-мастацкая экспазіцыя «Слова аб палку Ігаравым» у творчасці Леаніда Феадора», што адкрылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры.

Ілюстрацыя з кнігі «Слова аб палку Ігаравым. Міфалагічныя вобразы Старажытнай Русі». Работа Леаніда Феадора.

Мастацкае ўвасабленне ідэі выстаўкі ажыццявіў Генадзь Чысты. Цэнтральны вобраз экспазіцыі выклікае пачуццё трывогі і ўрачыстасці адначасова: выяўленыя на фоне чорных стэпаў суровыя князі з іх грознай зброяй у цмянінны святле сімвалічнага сонца: на жоўты яго дыск напаўзла чорная поўня і амаль цалкам закрыла сабою. Так, са старонак летапісу вядома, што падчас паходу Ноўгарад-Северскага князя Ігара на полаўцаў адбылося сонечнае зацьменне, а гэта лічылася кепскім знакам... Аўтар навуковай канцэпцыі выстаўкі Паліна Саўген лічыць, што ідэя «Слова» — спыненне міжусобіц і яднанне народаў — будзе актуальнай, пакуль існуе чалавецтва. Галоўны вобраз экспазіцыі злучае мінулае і сучаснасць, адлюстроўвае непарыўнасць часу і незваротнасць «маятніка» лёсавызначальных падзей, хады гісторыі. А таксама і няспыненнасць літаратурнага працэсу: хаця прайшло больш за восем

стагоддзяў з моманту стварэння ўнікальнай паэмы, яе вывучаюць, даследуюць, пераасэнсоўваюць...

Айчынны літаратуразнаўца і лінгвіст Вячаслаў Чамярыцкі лічыць, што «Слова» было створана як вусны твор, які выконваўся ў суправаджэнні музычнага інструмента, калі ў Кіеве сустракалі князя з палону. Помнік славянскай паэзіі канца XII стагоддзя быў знойдзены ў рукапісах і пабачыў свет кнігай у 1800 годзе. На выстаўцы прадстаўлена факсімільнае таго выдання. З найбольш рэдкіх экспанатаў «Слова аб палку Ігаравым» — кніга, падрыхтаваная прафесарам Маскоўскага ўніверсітэта Мікалаем Ціханрававым у 1868 годзе (з фондаў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры). Кожнае пакаленне літаратараў перастварае паэму са старажытнарускай мовы на сучасныя. Першым сярод айчынных паэтаў, хто прадставіў урывак з паэмы на роднай мове, быў Максім

Багдановіч у 1911 годзе. У экспазіцыі ёсць і пераклад Максіма Гарэцкага ў выданні «Хрыстаматыя беларускае літаратуры XI век — 1905 год», якое з'явілася ў Вільні ў 1922 годзе, і рукапіс з перакладам, зробленым Янкам Купалам у Акапах у 1921 годзе, і пераклад Івана Чыгрынава 1991 года, запісаны пісьменнікам у агульны сшытак. Асобнае месца ў экспазіцыі займае выданне «Слова аб палку Ігаравым» 1938 года — твор перастварыў Янка Купала. Кніга ўпрыгожана спецыяльным акладам, зробленым мастаком Генадзем Зельскім (прадстаўлена з фондаў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы).

Археалагічныя матэрыялы з Мінскага замчышча, якія можна пабачыць на вітрынах выстаўкі, ілюструюць эпоху тысячагадовай даўніны, сведчаць пра заняты тагачасных людзей, іх імкненне да эстэтыкі: прылады працы,

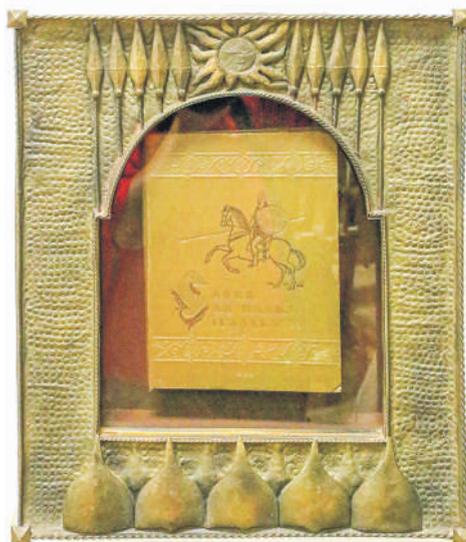

Муляж зброі і даспехаў XII ст.

шахматная фігурка, крыжык, ювелічныя вырабы — як і цяпер, так і тады жанчыны ўпрыгожвалі сябе пацеркамі, прысценкамі, скроневымі кольцамі.

Падзеі, апісаныя ў «Слове», натхняюць не толькі літаратараў, але і архітэктараў, і мастакоў адлюстраваць эпоху такой, якой яны ўбачылі яе праз вобразы, што абясмерціў далёкі невядомы летапісец.

На выстаўцы экспануюцца ілюстрацыі заслужанага мастака Расіі Леаніда Феадора да кнігі «Слова аб палку Ігаравым». Міфалагічныя вобразы Старажытнай Русі — выданне, якое пабачыла свет у Маскве ў 2017 годзе і было прызнана найлепшай кнігай года. Леанід Феадоровіч (сапраўднае прозвішча творцы) займаецца тэмай «Слова» на працягу многіх гадоў, працуе ў тэхніцы паліхрома. Асноўныя матывы яго творчасці — Русь язычніцкая і Русь хрысціянская. У жніўні мастак плануе прывезці ў Беларусь арыгіналы сваіх работ, а пакуль да ўвагі наведвальнікаў музея прадстаўлены дваццаць копіяў. Акрамя таго, экспазіцыю ўпрыгожваюць работы беларускіх мастакоў Анатоля Тычыны, Георгія Паплаўскага, Леаніда Левіна. Выстаўка працуе па 25 жніўня.

«Слова аб палку Ігаравым», 1938. Прыжыццёвае выданне перакладу Янкі Купалы.

Яна БУДОВІЧ
Фота Кастуся Дробава

Здольнасць адлюстраваць жыццё

Да стагоддзя Беларускага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы*

Прадаўжальнікі...

Няспынай хадою, крок за крокам, прыступка за прыступкай, пераадольваючы ўсялякія цяжкасці, нягоды, нашы руплівыя, няўрымслівыя папярэднікі набліжались да тэатральнага прафесіяналізму. У ліку першых нацыянальных арганізатараў тэатральных калектываў стаіць асоба прафесійнага рэжысёра Фларыяна Паўлавіча Ждановіча (1884—1937 гг.). Ён, як і яго папярэднікі, але на новым этапе развіцця сцэнічнага мастацтва, спалучаў у сваёй асобе розныя здольнасці: акцёра, рэжысёра, арганізатара і інтэрпрэтатара драматычнага твора. Безумоўна, авалодаць такімі ўменнямі можна толькі ў тэатральнай школе. Гістарычныя факты сведчаць, што Фларыян Ждановіч атрымаў салідную адукацыю ў Варшаўскай драматычнай школе і, вярнуўшыся ў Мінск, у польскай трупце пацвердзіў свае высокія здольнасці. Ён увесь час марыў аб стварэнні беларускай трупцы, пастаянна шукаў сувязі з нацыянальнай інтэлігенцыяй. Вядома, хто шукае, той знаходзіць. На вечары ў спартыўным таварыстве «Сокал» малады творца пасля польскага спектакля чытаў вершы беларускіх паэтаў Я. Купалы, Я. Коласа і іншых, якія прысутнічалі ў зале. Менавіта тут ён пазнаёміўся з І. Буйніцкім, Ул. Галубком, У. Фальскім, з якімі дамовіліся стварыць сваю нацыянальную трупцу, што стане асновай для будучага Беларускага тэатра. Сустрэча і асабістае знаёмства з ужо вядомымі майстрамі сцэны сталі лёсавызначальнымі.

За высакародную справу ўзяліся апантаны. За кароткі час Ждановіч аб'яднаў акцёраў-беларусаў з польскага тэатра і некалькі здольных самародкаў-аматараў і падрыхтаваў купалаўскую «Паўлінку», якую паказаў гледачам у мястэчку Радзівічы. Яго выклікалі ў паліцэйскі пастарунак, «прапясочылі», паставілі на ўлік як «нядобрадзейнага» і папярэдзілі: «Яшчэ раз... паспрабуеш заняцца нацыянальнай дзейнасцю і яе прапагандай — пасадым у астрог!» Аднак маладоць і творчы максімізм праявіліся ў «непаслухмянасці» — ён напісаў на імя губернатара катэгарычнае прашэнне даць дазвол на дзейнасць беларускай трупцы і тут жа прыступіў да пастаноўкі забароненых уладай п'ес Э. Ажэшкі «Хам» і «Рысь». Безумоўна, яго б арыштавалі, але добрыя людзі паведамілі аб намерах улад і пры дапамозе сяброў Ждановіч жнівеньскай ноччу 1913 г. знік у невядомым напрамку. Як потым высветлілася, малады чалавек чатыры гады жыў у Крыме, у нейкай татарскай сям'і, і працаваў акцёрам у Сімферопальскім тэатры...

Вярнуўся ў Мінск вясной 1917 г., калі тут шумелі-гудзелі палітычныя гульні, вялася прыхаваная і адкрытая барацьба розных палітычных партый за ўладу. Вось у гэты час сябры, паплечнікі па творчасці прапануюць Фларыяну Паўлавічу адрадыць былую тэатральную дзейнасць, узначаліць Першае беларускае таварыства драмы і камедыі, якое ў той час існавала спарадычна. Ждановіч разгубіўся: як можна адрадыць сцэнічнае мастацтва, больш таго, стварыць тэатр, калі на вуліцы пачатак снежня 1917 г. — ідэалагічная блытаніна, палітычная валтузня, страляніна, разбурэнні, голад... Памяшкання няма, пляцоўка для рэпетыцый адсутнічае, фінансы таксама. Ёсць толькі таленавітыя сябры-энтузіясты ды група здольных акцёраў. Дапамагчы справе ўзяўся малады таленавіты акцёр, мастак, драматург Уладзіслаў Галубок. Галоўнымі яго прыроднымі якасцямі былі нястомная энергія і арганізатарскія здольнасці. За некалькі начэй ён напісаў

Фларыян Ждановіч.

камедыйна-сатырычную п'есу з абсурднай назвай «Забыўся падпярэзацца». Каб правесці, чаго яна вартая, даў пачытаць твор Я. Купалу. Паэт, па ўспамінах актрысы Паўліны Мядзёлкі, «прачытаўшы рукапіс, доўга рагатаў, хваліў Уладзіслава, а потым сур'ёзна сказаў: «Няхай Фларыян паставіць на сцэне... Мяркую, што выйдзе смешны спектакль...». А вось дзе яе ўзяць, тую сцэну, не параіў...

Аднак апантаны энтузіяст Ул. Галубок не разгубіўся. Ён, як адзначана ў архіўных дакументах, «выкарыстаў ломку асноў жыцця і рэвалюцыйную энергію мас», а ў большай ступені сваю абаяльнасць, і дамовіўся з кіраўніцтвам мінскага клуба чыгуначнікаў за сімвалічную плату арэндаваць глядзельную залу, сцэну і два пакойчыкі для акцёраў, дзе можна было грывіравацца, рыхтавацца да выхаду на сцэну. Больш-менш спрыяльныя ўмовы далі добрыя творчыя вынікі. Рэжысёр Ф. Ждановіч і адміністратар калектыва У. Фальскі ў хуткім часе парадавалі гледачоў цікавымі, рознымі па жанры прэм'ернымі спектаклямі па творах беларускіх аўтараў: «Забыўся падпярэзацца», «Пісаравы імяніны», «Апошнія спатканне» Ул. Галубка, «Паўлінка» і «Раскіданае гняздо» Я. Купалы, «Сягонняшні і даўнейшы» К. Буйло, «Антось Лата» Я. Коласа, «Модны шляхцюк» К. Каганца, «Рысь» і «Хам» Э. Ажэшкі і інш. Усё гэта сведчыла, што Першае таварыства беларускай драмы і камедыі адрадылася, сфарміравалася і жыве. Яго спектаклі карысталіся вялікім поспехам у гледачоў, газеты друкавалі станоўчыя водгукі пісьменнікаў і публіцыстаў. Газета «Звязда» аптымістычна інфармавала сваіх чытачоў, што «...у хуткім часе ў Мінску, на базе Таварыства драмы і камедыі, адкрыецца дзяржаўны тэатр... Стварэнне новай трупцы Савецкага тэатра ўскладаецца на аддзел Асветы» («Звязда», 1918 г., 26 студзеня). Як паказаў час, гэтыя надзеі і прагнозы не спраўдзіліся. Пройдуць яшчэ два гады, пакуль гэтыя светлыя мары новай савецкай улады, творчай і літаратурнай інтэлігенцыі здзейсняцца.

Аднак тады, у 1918 годзе, творчая праца маладога тэатральнага Таварыства была, можна сказаць, шчодро ўзнагароджана. Калектыву перасяліўся з арэндаванага памяшкання чыгуначнікаў у свой клуб мастацкай інтэлігенцыі «Беларуская хатка». Тут былі сапраўды выдатныя ўмовы для працы і адпачынку. У «хатцы» віравала творчае жыццё: дзень і ноч рэпетыцыі, паказваліся і абмяркоўваліся прэм'еры, адбываліся сустрэчы творцаў сцэны з літаратарамі. Да таго ж рэжысёрам, акцёрам і іншаму персаналу былі ўстаноўлены аклады. Мізэрныя, але ж былі! Прадугледжвалася і фінансавая дапамога, выдаткі

на новыя пастаноўкі. Усё гэта радала мастацкага кіраўніка Фларыяна Ждановіча, акрыляла яго, давала імпульс для новых сцэнічных адкрыццяў. Цікава заўважыць, што рэжысёр прымаў і абапіраўся на мастацкія прынцыпы І. Ц. Буйніцкага. Гэтыя павага і любоў да таленту папярэдніка адчуваліся ва ўсім: падбор рэпертуару, выкарыстанне народных відовішчых форм, паданняў, фальклорных спеваў, музыкі, танцаў і г.д. Спектаклі Ждановіча былі напоўнены народным духам, што выклікала ў гледачоў давер да жыцця, якое віравала перад іх вачыма. Усё гэта радала, давала надзею на будучыню, на стварэнне высокапрафесійнага дзяржаўнага тэатра, аб якім тады гутарка ішла на розных сходах, сустрэчах.

Аднак Ф. П. Ждановіч не ўспрымаў гэтую неапраўданую эйфарыю таму, што добра ведаў сапраўдны ўзровень майстэрства сваіх акцёраў. Па шчырасці кажучы, у творчым арсенале Таварыства было няшмат адораных, падрыхтаваных выканаўцаў. Сярод іх тыя ж У. Фальскі, Ул. Галубок, А. Крыніца (родны брат Ждановіча), Г. Пралеска (жонка Фларыяна), М. Шут, Л. Станкевіч, Я. Лабаноўская, В. Жылінская, Л. Зарніца, І. Ждановіч (дачка), Ю. Зорка, В. Сняжынка, Г. Грыгоніс, Я. Беларус, А. Андрэеў, М. Міцкевіч, Р. Жакоўскі, В. Тарасік, П. Мядзёлка, Л. Ржэцкая, М. Кудзелька, А. Дудар, Ч. Радзевіч, А. Масціцкі (некаторыя прозвішчы з'яўляюцца сцэнічнымі псеўдані-

казное, прытворнае аматарства на шчыры, праўдзівы прафесіяналізм.

Першымі, хто ўзяў сістэму для практычнай творчай працы, былі маладыя тэатралы Віцебска, якія пры аддзяленні Рускага тэатральнага таварыства арганізавалі драматычны клас. Яны падрыхтавалі акцёраў і адкрылі гарадскі драматычны тэатр. «Віцебскі тэатр, — пісала газета, — якім кіруе малады рэжысёр С. Дзянісаў, выхаванец маскоўскай Студыі пад кіраўніцтвам К. Станіслаўскага, як нам перадаюць, будзе створаны па ўзоры нашага МХТ. Рэжысёр К. Станіслаўскі ўжо даў некаторыя ўказанні Дзянісаву наконт рэпертуару і складу трупцы. Як нам паведамілі, у рэпертуар Віцебскага тэатра ўвойдуць п'есы, якія ідуць у Маскве, — «Цар Фёдар», «Чайка», «Патануўшы звон», «Антыгона» («Русское слово». 28 сакавіка 1919). Па недакладных звестках, Ф. Ждановіч наведваў Віцебск і меў творчыя зносіны з калектывам гарадскога тэатра.

Таленавіты акцёр і апантаны рэжысёр-пастаноўшчык узяўся асабіста і функцыю рэжысёра-настаўніка. Сваёй энергіяй, майстэрствам і вопытам ён шчодро дзяліўся з выхаванцамі. Як добры садоўнік, ён цярыліва важдася з маладымі талентамі і быў даволі строгім да сталых выканаўцаў, з якімі даводзілася «ламаць» іх застарэлыя сцэнічныя звычкі. Навучаць прафесіяналізму — гэта стала для Ждановіча найважнейшым абавязкам, паўсядзённай справай.

Фларыян Ждановіч у ролі ксёнда ў фільме «Кастыўш Каліноўскі» (1928).

мам — М. С.). Усяго ў трупце было каля сарака артыстаў. Большасць з іх былі самавукамі, якія прыйшлі ў калектыв з самадзейных гурткоў, а некаторыя, можна сказаць, з вуліцы. Мастацкі кіраўнік разумеў, што з такой трупай дзяржаўны тэатр адкрываць нельга. Трэба вучыць выканаўцаў азам акцёрскага майстэрства. Тым больш, што на базе рускіх, украінскіх, польскіх тэатраў пачалі стварацца вучэбныя акцёрскія студыі, вучылішчы сцэнічнага мастацтва. Беларуская творчая інтэлігенцыя таксама мела магчымасць пазнаёміцца з першай навуковай сістэмай асноўных метадаў падрыхтоўкі акцёрскіх і рэжысёрскіх кадраў, распрацаванай рэфарматарам рускага тэатра К. С. Станіслаўскім. Гэтае ўнікальнае адкрыццё рускіх майстроў сцэны прайшло шырокую апрабачку ў маскоўскіх вучэбных студыях (МХТ: 1912—1913 гг., студэнцкай студыі пад кіраўніцтвам Я. Б. Вахтангава, другой студыі МХТ: 1916 г.). Сістэма Станіслаўскага стала своеасаблівым даведнікам і для маладых, і для сталых майстроў тэатральнага мастацтва Беларусі, якія імкнуліся замяніць

Былая актрыса Таварыства Паўліна Мядзёлка ў сваіх ўспамінах адзначае: «Усе мы прыходзілі ў наш тэатр, незалежна заняты былі ў спектаклі ці не. Акуратна і бясспрэчна выконвалі ўсялякую работу: падмяталі, мылі падлогу, самі рабілі дэкарацыі, шылі, вышывалі касцюмы. Разам з намі заўсёды быў кіраўнік, які, акрамя ўсяго, яшчэ быў нашым грывёрам, суфлёрам, дарадчыкам... А яшчэ ў нас былі заняткі па майстэрству акцёра. У гэтыя дні мы нічога не рабілі, толькі вучыліся ў студыі. Як жа ён школіў нас, як дабіваўся дасканалы вымаўлення, акцэнтацыі кожнага слова, кожнай фразы, як шліфаваў кожны рух! Фларыян Паўлавіч вучыў нас праўдзіва хадзіць па сцэне, садзіцца, падаць, плакаць і смяяцца... Працаваў гадзінамі з кожным акцёрам, выматваў усе жылы і сам стамляўся да поўнага знемажэння... Былі яшчэ дні, калі настаўнік апавадаў многа цікавага пра Станіслаўскага і яго сістэму творчасці на сцэне...» (Мядзёлка П. Сцяжынкамі жыцця. Мн., 1974, с. 114 — 115).

Максім СОХАР,
рэжысёр, кандыдат мастацтвазнаўства.
Працяг будзе.

Краіна тысячы дробязей

Кастусь Лісецкі — басіст гурта RECHA, фронтмэнам якой з'яўляецца вядомы мастак і музыкант Андрусь Такінданг. Гэты калектыў у 2019 годзе выпусціў альбом «Žyvak» — адну з найлепшых пласцінак мінулага музычнага сезона. Менавіта Кастусь Лісецкі стварыў праект *BelaCorna*, што зусім нядаўна прэзентаваў альбом «Kraj». Цікава, што гэтая пласцінка не становіцца ахвярай шмат каму знаёмай тэндэнцыі: музыканты, што іграюць у вядомых гуртах, вельмі часта ў сваіх сайд-праектах не могуць прапанаваць слухачам нічога новага. У выпадку «Kraj» такая гісторыя не паўтарылася, бо RECHA — фолк-рок гурт, а *BelaCorna* — прог-рок (з некаторымі агаворкамі), але тым цікавей прааналізаваць новы альбом праекта Кастуся Лісецкага, бо сёння на беларускай сцэне гэты жанр не вельмі папулярны.

наўмысна ашукваюцца, людзі часцяком атрымліваюць нават больш эстэтычнага задавальнення, чым у выпадках, калі яны ўсё могуць прадказаць ад першай да апошняй ноты. Абедзве кампазіцыі дэманструюць нам адну з самых яркіх адметных рыс альбома: паколькі Кастусь Лісецкі з'яўляецца басістам, то менавіта бас-гітара становіцца асноўным жывым інструментам «Kraj», што выгадна вылучае пласцінку на фоне іншых падобных работ адразу па некалькіх прычынах. Па-першае, альбомаў басістаў выходзіць настолькі мала, што лёгка казаць пра незанятасць гэтай нішы ў музычным асяроддзі, асабліва ў Беларусі. Стабільна стварае сольнікі толькі *Thundercat*, але нават Флі, удзельнік фанк-рок гурта *Red Hot Chili Peppers*, цешыў фанатаў дзвюма сольнымі работамі, адна з якіх — саўндтрэк да фільма, а другая — міні-альбом. Таму *BelaCorna* выпусціў альбом унікальны не толькі для беларускай музыкі, але і ў больш шырокім маштабе. Па-другое, акцэнт на басовых лініях надае «Kraj» характэрнага граву, які добра знаёмы аматарам джаза і фанка, дзе бас таксама іграе вельмі важную ролю ў стварэнні асаблівасцей гучання. Гэта дазваляе рытмічным малюнкам быць больш аформленымі і часам нават выводзіць іх на першы план, што важна для прог-року, які часта «гуляе» са структурай і рытмікай. Часам гэта прыводзіць да таго, што мелодыі становяцца невыразнымі і папросту «з'ядаюцца» рытмічнымі малюнкамі, але Кастусь Лісецкі знаходзіць хупавыя рашэнні, каб гэтага пазбегнуць. У *Autumn Invaders* ён прывязвае мелодыю да рытмічнага малюнка, з-за чаго яны развіваюцца разам і не канфлітуюць — той самы перабор, што паступова мяняецца на працягу ўсёй песні і чымсьці нагадвае ціканне гадзінніка. У кампазіцыі *Kraj*, наадварот, ён робіць так, што рытміка кантрастуе з мелодыяй, сыгранай на сінтэзатары, за кошт таго, што бас мае характэрны нізкі і глыбокі тэмбр, у той час як сінтэзатар гучыць вельмі высока. Пры гэтым у другой палове трэка ўжо сінтэзатар задае рытм, а гітара праводзіць цалкам самастойную мелодыю ў духу старога псіхадэлічнага року.

У першых дзвюх кампазіцыях таксама вельмі прыкметна, што Кастусь Лісецкі імкнецца да выкарыстання электронікі. Так, у *Autumn Invaders* пры дапамозе яе зроблены кульмінацыйны «прыпеў», дзе гучанне жывых інструментаў змяняецца пры дапамозе эфектаў і да іх дадаюцца сінты, а ў *Kraj* электроніка тонка ўплецена ў структуру кампазіцыі на ўсім яе працягу. Трэці трэк, *Unarmed*, пацвярджае гэтае назіранне і літаральна абрынаецца на слухача электроннымі ўдарнымі і мелодыяй ў стылі клубнай танцавальнай музыкі, якая з'яўляецца практычна поўнай супрацьлегласцю таго, што мы чулі дагэтуль. Аднак неўзабаве ў электроніку зноў пранікаюць жывыя гітары, сінтэзатар пачынае запаўняць прастору трэка эфектамі «мігцення» больш гарманічна, і *Unarmed* зноў становіцца падобнай на прагрэсіўны рок. Шкада, што двойчы гэтым прыёмам здзіўіць не атрымліваецца, але непрыемны смак паўторнасці згладжваецца добрым фіналам, які нібы пранік у «Kraj» са спэйс-року.

Наступныя дзве кампазіцыі — *Last Agreement* і *Times of Famine* — знаходзяцца ў звыклых рамках прог-року, калі наогул можна казаць пра звыкласць у эксперыментальным жанры, які ставіць сваёй задачай пастаянны пошук новых і незвычайных шляхоў развіцця рок-музыкі. Але і ў гэтых трэкаў таксама ёсць свае асаблівасці. *Last Agreement*, напрыклад, дзякуючы павольнаму рытму і відэа-вочнаму акцэнта на лініі басу, а таксама скрэтчам (гукавы эфект, які атрымліваецца ручным прагортваннем гукавой дарожкі, запісанай на вінілавую грампласцінку, падчас прайгравання) і сэмпла голасу, які прагаворвае адну і тую ж фразу «А ты мой друг», пачынае ў нейкі момант нагадваць эксперыментальны інструментальны хіп-хоп, якому магло б знайсціся месца на незалежным амерыканскім лэйбле *Rhymesayers Entertainment*. *Times of Famine* спачатку гучыць як самы тыповы прог-рок трэк, але гэта зноў гульня са слухачом — неўзабаве ўступаюць сінтэтычныя ўдарныя, мелодыя аказваецца дзіўна прыдатнай для EDM, а пасля трэк увогуле становіцца падобным на ўрывак дыджэйскага сэта *Skrillex*.

Metro — самы спрэчны трэк альбома. З аднаго боку, гэта ядрэнная электроніка, у якой вельмі добра кульмінацыя, што з'яўляецца ледзь не самым яркім момантам ўсёй пласцінкі дзякуючы першакласнай працы з сінтэзатарнымі эфектамі і гукавымі падкладкамі. З другога ж боку, гэтая кампазіцыя занадта моцна адрозніваецца ад іншых, а ўступленне гучыць як абсалютна банальны трэк з любога выпадковага электроннага альбома, з-за чаго вялікі шанец, што звычайны слухач прапусціць яго і не пачуе кульмінацыю. Магчыма, калі б *Metro* знаходзіўся сярод настолькі ж экспрэсіўных трэкаў, як ён сам, адчуванне ад яго праслухоўвання не было б настолькі супярэчлівым. Але справа ў тым, што *Times of Famine*, нягледзячы на сваю электронную частку, усё яшчэ з'яўляецца вельмі спакойнай, а наступная пасля *Metro* песня *Morning* — ледзь не самы банальны і сумны трэк усяго альбома. Атрымліваецца, што цікавы электронны эксперымент, якому хапае энергіі і арыгінальнасці, каб запомніцца слухачу, аказваецца не настолькі яркім, наколькі мог бы быць, бо акружаны спакойнымі і прадказальнымі кампазіцыямі.

На жаль, *Scary Trip*, наступны за трэкам *Morning*, спрабуе паўтарыць поспех *Metro* ў плане незвычайнай электронікі, але робіць гэта няўдала. З прычыны таго, што гэта не прог-рок, змяшаны з электронікай, не EDM і не IDM, *Scary Trip* нагадвае першыя інструментальныя кампазіцыі маладога прадзюсара, які толькі-толькі збіраецца пачаць заваёўваць *SoundCloud* і здзіўляецца, чаму да яго ўсё ніяк не прыходзіць папулярнасць.

Тым больш здзіўляе, што астатнія пяць трэкаў дэманструюць нам тое, што Кастусь Лісецкі умее лепш за ўсё — змешванне нетанцавальнай электронікі і мяккага прог-року ў духу *Riverside*. *I'll Never Smile Again* — гіпнатычна заспакаляльная кампазіцыя, якая настолькі ўдала перадае пачуццё меланхоліі, што яе лёгка можна ўявіць у плэйлісце інтэрнэт-радыёстанцыі з лоў-фай хіп-хопам. *Stop Panic* — класічны прог-рок, канцэнтрацыя ўсяго таго, што людзі ўяўляюць, калі чуюць назву гэтага жанру, а *Far Away* — самая рокавая кампазіцыя альбома, дзе ўпершыню з'яўляюцца перагружаныя электрагітары. *Stolen Heart* пачынаецца як балада, але пасля разганяецца пры дапамозе гітарных і электронных эфектаў, ператвараючыся пры гэтым у олдскульны псіхадэлічны рок. Фінальная кампазіцыя альбома *My Old Road* нечакана аказваецца хэві-металам без прэтэнзій, але з ядрэнным сола і сапраўдным духам року.

Атрымліваецца, што альбом «Kraj» праекта *BelaCorna* — цікавая, але даволі няроўная пласцінка ў жанры прог-рок, у якой Кастусь Лісецкі імкнецца пашырыць рамкі гэтага кірунку, дадаўшы ў яго электроніку розных фарматаў. Дзесьці ў яго атрымліваецца добра, дзесьці падобныя эксперыменты гучаць недарэчна або папросту сумна. Але гэта не адмяняе факту, што тая частка альбома, дзе ў музыканта атрымліваецца балансаваць паміж электронікай і прог-рокам, зроблена выдатна і можа пашаборнічаць з некаторымі заходнімі альбомамі таго ж жанру.

Вынікі

Глыбіня мастацтва —
у магчымасці яго зразумець

У ім не паменшала злосці, нянавісці, войнаў. Вось што мяне непакоіць, і гэта цалкам натуральна, як бы наўна не выглядала.

— **Якія са старонак беларускай культуры і гісторыі цікавяць вас больш за ўсё?**

— Я хацеў бы зняць фільм пра XVIII — пачатак XIX стагоддзя ў Беларусі. Карціну пра Шклоўскі балет, пра сяцёр Азарычавых — дзвюх беларускіх сялян, якія маюць дачыненне да стварэння еўрапейскага класічнага балета. Я б хацеў зрабіць кіно пра час, які зусім нядаўна мінуў, і цяперашні. У 90-я гады са мной здарыўся выпадок: мы з сябрамі праводзілі знаёмых, якія з'езджалі ў Ізраіль праз Аўстрыю. Ужо развіталіся і стаялі моўчкі. Да нас падышоў малады чалавек у расшпіленай кашулі, з кіцелем на плячы. Пад вочам быў сіняк, ад яго пахла алкаголем. Падышоў, папрасіў закурыць, а потым паглядзеў на нас і спытаў: «З'езджаеце?» Ніхто нічога не адказаў, толькі хтосьці адзін кінуў. Хлопец зацягнуўся цыгарэтай і сказаў: «І правільна. Арміі няма, краіны няма. Едзьце». І пайшоў, хістаючыся. Вось з гэтага я б пачаў карціну, а потым распавёў пра тое, што адбылося з краінай. Гэта была б гісторыя пра тое, як Беларусь змянялася на маіх вачах. Я б хацеў, каб у маім фільме хтосьці з тых, хто з'езджаў у той час, потым вярнуўся. Гэта мой час, я яго перажыў, і ён для мяне дарагі. Як і сённяшні дзень.

Гутарыла Дар'я СМІРНОВА
Фота Кастуся Дробава

Курасава. Аўтары тыпу Данэліі, Разанава, якія распавядалі гісторыі, можа быць, і не падобныя да рэальнага жыцця, але з іх мы пра сябе даведваліся значна больш, чым самі маглі б расказаць. Можна прыгадаць яшчэ шмат імёнаў.

Геніяльна — калі твае прафесійныя здольнасці пацверджаны тваім талентам. Тады ты мастак. А калі гэтага няма, то ў горшым выпадку ты проста бездар, а ў лепшым — майстравіты рамеснік.

— **Якая з вашых прац найбольш блізкая для вас? Чым ганарыцеся больш за ўсё?**

— Я ні ад адной працы не адмаўляюся. Мне здаецца, што атрымаліся карціны «Лучший друг семьи», «Снайпер», «Покушение», «Давай поженимся», «Поводырь». Шмат магу назваць, таму што фільмаў у мяне назапасілася ўжо больш за два дзясяткі. І ў тэатры таксама: мне вельмі сімпатычныя і «Пигмалион», і «Очень простая история», і нядаўна зроблены «Женщина без границ». Зараз працую — і ўжо вельмі пшчотна да яго стаўлюся — над спектаклем «Мышеловка» паводле п'есы Агаты Крысці.

На самай справе, чалавеку, які шмат працаваў, складана адказаць на пытанне: «А што ты больш за ўсё любіш?» Я люблю саму працу — у кіно і ў тэатры.

— **Вашы творчыя прынцыпы?**

— Шчырасць, любоў да чалавека, пшчота. Я, напэўна, у жыцці менш здольны на гэтыя пачуцці, чым у працы.

— **Ці ёсць нейкія тэмы або погляды, што праходзяць праз усю вашу творчасць?**

— Я спрабаваў для сябе зразумець, у чым сэнс чалавечага жыцця. І акрамя таго, што сэнс у самаўдасканаленні, нічога больш нарадзіць не змог.

Калі кожны з нас не стане лепшым, то і свет не палепшыцца. А ён жа за дзве тысячы гадоў так і не змяніўся.

Аляксандр Яфрэмаў — вядомы беларускі рэжысёр, мастацкі кіраўнік Тэатра-студыі кінаакцёра звязаў свой творчы шлях і з кіно, і з тэатрам — на першы погляд, блізкімі, але ўсё ж такі настолькі рознымі відамі мастацтва. За плячыма ў майстра — некалькі дзясяткаў фільмаў і спектакляў. Зусім нядаўна яго праца была адзначана прэміяй Саюзнай дзяржавы.

— **Наколькі розныя рэчы — працаваць у кіно і ў тэатры?**

— Мне ў нейкім сэнсе пашанцавала, бо я бачу гэтую прафесію з двух бакоў. Праца ў тэатры патрабуе большай паглыбленасці ў камунікацыю з артыстамі. У кіно ж цяпер няма нават перыяду рэпетыцый. Калі ты сустраўся з акцёрам да здымак, дамовіўся з ім пра нешта, і вы адно аднаго зразумелі, то гэта шанцаванне.

— **Чым элітарнае мастацтва адрозніваецца ад масавага? Ці патрэбна ўвогуле такое раздзяленне?**

— Увесь Сярэбрыны век рускай літаратуры — гэта спроба стварыць абсалютна элітарнае мастацтва, якое раптам стала масавым. Таму што гэта было сапраўднае мастацтва. Калі я чую піжонскія воклічы аб тым, што хто-небудзь нешта зрабіў для сябе, бо людзі не зразумеюць, для мяне гэта выглядае па меншай меры дзіўна. Глыбіня мастацтва заключаецца не ў тым, што ты спрабаваў расказаць пра сябе, а ў тым, што твае пачуцці, перажыванні і думкі сталі даступныя і зразумелыя вялікай колькасці людзей.

— **Што больш важнае ў вашай справе — талент або працаванае майстэрства?**

— Рэжысёр павінен распавесці гісторыю. А талент заключаецца ў тым, каб гісторыя была цікавая гледачам. У кінарэжысуры існуюць аўтары-дэміургі, якія стваралі ўласны свет. Гэта Антаніні, Феліні, Таркоўскі, Бергман,

Пацеха з мяха

Анатоль ЗЭКАЎ

Вершык
замест кветак

Маленькі верш
Ты мне ў зубах, як кветачку, нясеш.
Людка Сільнова

Добра ведаю, што ты не першы
З закаханых да вушэй паэтаў,
Хто зайждзі жанчынам дорыць вершы,
А не проста, як усе, букеты.

Дорыць іх не толькі ў Міжнародны
Дзень жаночы, светлы дзень вясновы.
Ёсць і тыя, хто трымае годна
Марку перад Людкаю Сільновай.

Вось і ты ўручыў сягоння вершык —
І не з рук у рукі, а ў зубах — мне,
І сваім так вершыкам усцешыў,
Хай сабе, як кветкі, ён не пахне.

Добра тое хоць бы, што, як кветкам,
Вершыку твайму не трэба ваза.
Толькі вось чаму мяне ты Светкай,
А не Людкаю назваў, зараза?

Васіль ТКАЧОЎ

ДЗЯЛЬБА

Шпацырую надоечы каля будынка нашага раённага суда, і раптам сустракаю калегу — такога ж, як і сам, пенсіянера. Слова за слова — разгаварыліся. Высветлілася, што ён, як і я, выйшаў прагуляцца. Свежым паветрам падыхаць. Вось дык супадзенне, думаю, калі яшчэ такое можа быць, каб два пенсіянеры, не дамаўляючыся, узялі ды і сутыкнуліся нос у нос?.. Падзея, аднак! «Ты куды, — пытаю, — Пятровіч, лыжы навастрэй?» Адказвае, як і чакаў ад яго: «А туды, куды і ты!..» — «Тады патэпалі разам?» — «Патэпалі!..»

Нахадзіліся. Надыхаліся. Пачалі шукаць, дзе б прысеці. Ногі гудуць, а прыткнуцца няма куды. Тады Пятровіч, разумная галава, прапанаваў: «Ну, калі ўсе лаўкі ў скверы занятыя маладзёнамі, то ў судзе дакладна можна даць нагам крыху адпачыць: там месцаў заўсёды хапае. Заадно паслухаем, каго на гэты раз будуць выводзіць на чыстую ваду. Заб'ём двух зайцоў». Падыяліся па крутых прыступках, дапамагаючы адзін аднаму, і неўзабаве апынуліся ў зале, дзе вось-вось павінна пачацца судовае пасяджэнне. Уселіся, значыць, чакаем. Падавайце, спадарства, ваш суд. Зацікаўце працэсам.

А суд, як пазней стала вядома, разглядаў грамадзянскую справу, якая нас асабліва зацікавіла. Гэта ж трэба так трапіць удала! У самую дзясятку! Паверце: не дамаўляліся. Яй-бо! І як было дамовіцца нам з Пятровічам, калі нават самі, я ж і кажу, не збіраліся сёння бачыцца? Выпадак. Проста выпадак. Абвясцілі, што будзе разглядацца справа аб падзеле маёмасці вядомага не толькі нам пісьменніка Сяменчыкава, які паўгода таму пакінуў гэты свет. А яго мы з Пятровічам добра ведалі, бо таксама не раз сутыкаліся нос у нос на тым жа

месцы, дзе сёння самі сустраліся. Цікава, пра што ж гамонка будзе на судзе? Як высвятляецца, прэзтэндэнтаў на маёмасць нябожчыка набралася — уга колькі! Ён, мусіць, і сам не ведаў, што такі багацей і што ў яго столькі радні! І кожны, кожны нешта хоча адшчыкнуць ад той маёмасці, пра якую мы з Пятровічам і не чулі ніколі. Нам нават зрабілася шкада летапісца часу. Жыў-жыў чалавек, і раптам — такая прамашка выйшла! Пятровіч нават хлопнуў носам: яму больш, чым мне, шкада зрабілася пісьменніка Сяменчыкава. Але ж спадкаемцы якія малайкі! — не спалі ў шапку, а толькі і чакалі, калі можна будзе адрэзаць кавалачак ад той маёмасці. Дачакаліся. Накінуліся.

З суда мы з Пятровічам вярталіся ў добрым настроі. Я нават сам спусціўся з прыступак. Ад радасці. Усё ж наш суд, як сказаў нека герой Георгія Віцыва, самы справядлівы і гуманны суд у свеце. Ён і тут вырашыў надта разумна. Суддзя прысудзіў усе кнігі, якія выдаў пісьменнік, падзяліць пароўну. Аднаму, ці не пляменнік гэта быў яго стрыечнай сястры, не хапіла кнігі. Праўда, хоць і прынеслі іх у суд ажно дзве вялікія торбы, суддзя параў небаракку схадзіць у бібліятэку. А ўсім астатнім абвясціў:

— Суд пераносіцца. Мянняйцеся кнігамі. Прачытайце — перадайце іншаму. Калі прачытаеце ўсе гэтыя кнігі свайго таткі і сваяка, мае шанюньця, адразу мне кажыце: тады будзем далей вырашаць, што каму дастанецца ад маёмасці вядомага пісьменніка Сяменчыкава... А то, гляньце вы, разумнікі якія: нават назваў кнігі не ведаеце, не кажу ўжо пра іх змест, а замахнуліся на кватэру, дачу, кацер, аўтамабіль!.. Не агрымаецца!..

І ён прывычна ляпнуў малаточкам.

Пазней мы з Пятровічам дачуліся, што праз тыдзень у судзе будуць дзяліць маёмасць масцітага кампазітара. Прытупам. Абавязкова. Мо яшчэ і песні паслухаем?..

Малюнак Алега КАРПОВІЧА.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Тасцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviadzda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviadzda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
23.07.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 841

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэксы 220013
Заказ — 2191

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.